

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลโคกโคเฒ่า ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย และสมมติฐานการวิจัย นำเสนอสาระสำคัญตามลำดับต่อไปนี้

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย

1. การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
2. แนวคิด และทิศทางการปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552-2561)
3. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ในชุมชน
4. แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน
5. ทฤษฎีการเรียนรู้
6. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
7. แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบ
8. ข้อมูลทั่วไป ของตำบลโคกโคเฒ่า
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รายละเอียดของแต่ละหัวข้อมีดังนี้

1. การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนไทยให้ก้าวสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ในทุกเวลาและทุกสถานที่ มีเจตนารมณ์และสาระที่ถือเป็นมิติใหม่ในวงการศึกษไทยหลายอย่างที่สำคัญ คือ การเปิดทางสำหรับรูปแบบการศึกษาใหม่ๆ ตั้งแต่โรงเรียนในบ้าน ศูนย์การเรียนรู้ในวัด ในโรงเรียน ในสถานประกอบการ ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญของ

กฎหมายที่สอดคล้องกับแนวคิดความเท่าเทียม ทั้งถึง และการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคม รวมทั้งการพัฒนาให้เกิดความหลากหลายของการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการด้านศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ไว้ดังนี้ คือ

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก ดังนี้

1) เป็นการศึกษาลดตลอดชีวิตสำหรับประชาชนทุกคน (Education for All) ไม่ว่าจะอยู่ในระบบ นอกกระบบ หรือตามอัธยาศัย

2) ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (All for Education) โดยส่งเสริมให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันสังคมอื่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยพัฒนาในสองประเด็นหลัก คือ สาระความรู้ที่บรรจุในหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้

มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังนี้

1) มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ

2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ และประเภทการศึกษา

4) มีหลักการส่งเสริมบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา

6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นๆ

มาตรา 15 การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

2) การศึกษานอกกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น ในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา และการวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไข

สำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

มาตรา 25 “รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ”

โดยสรุป สาระสำคัญในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในแต่ละหมวดดังกล่าวมาข้างต้น เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า แต่ละมาตรา ต่างเป็นองค์ประกอบและเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้กระบวนการจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมสมบูรณ์ โดยเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมุ่งหวังให้คนไทยเป็นคนเก่ง คนดี และคนมีความสุข และเป็นการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากแหล่งวิทยาการต่างๆ และเป็นการจัดการศึกษาที่เกิดจากความร่วมมือกันของชุมชนในท้องถิ่น

2. แนวคิด และทิศทางการปฏิรูปการศึกษาศตวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552-2561)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ ได้สังเคราะห์เอกสารรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง จัดประชุมสัมมนาระดมความคิดเห็นประชาชนใน 4 ภูมิภาคและกรุงเทพมหานคร และได้จัดทำข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษารอบสอง ในช่วงปี พ.ศ. 2552-2561 ผู้วิจัยศึกษา วิเคราะห์ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของชุมชน สรุปได้ดังนี้

การปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมาประสบปัญหาด้านคุณภาพผู้เรียน ครู อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ประสิทธิภาพการบริหารการศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา จึงได้กำหนดหลักการและกรอบแนวคิดในการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยระบบการศึกษาประกอบด้วย ครู หลักสูตร สถานศึกษา และกระบวนการสร้างและถ่ายทอดความรู้ อย่างเป็นระบบ ระบบการเรียนรู้ต้องเป็นระบบที่เอื้อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีนิสัยใฝ่เรียนรู้และมีความสามารถคิดวิเคราะห์แก้ปัญหา

จากการประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ผ่านมาการศึกษาวิจัยทิศทางการศึกษาและปัจจัยทิศทางการศึกษาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการศึกษาไทยในอนาคต ทั้งการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 นโยบายการศึกษาของ

รัฐบาลปัจจุบัน และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร พลังงานและสิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์มีการเคลื่อนย้ายคน เงิน เทคโนโลยี ข้อมูล ข่าวสาร และความรู้อย่างเสรี เป็นต้น จึงกำหนดหลักการและกรอบแนวคิด วิสัยทัศน์ เป้าหมาย และกรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง บนฐานของหลักการ และแนวทางแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ดังนี้

หลักการและกรอบแนวคิด เน้นการปฏิรูประบบการศึกษาและการเรียนรู้ และเสนอ กลไกที่จะก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ไม่ใช่ส่วนใด ส่วนหนึ่งของระบบและพิจารณาระบบการศึกษาและเรียนรู้ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบ การพัฒนาประเทศ ซึ่งต้องเชื่อมโยงกับการพัฒนาระบบอื่น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม เกษตรกรรม สาธารณสุข และการจ้างงาน เป็นต้น

ระบบการศึกษา ประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ที่สำคัญ คือ ครูหลักสูตรสถานศึกษา และ กระบวนการสร้างและถ่ายทอดความรู้ ประเด็นสำคัญที่สุดในการปฏิรูประบบการศึกษานี้ คือ การพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมและยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครู คุณาจารย์ และ บุคลากรทางการศึกษาอย่างยั่งยืน เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า ปัจจัยสำคัญอื่นๆ คือ ระบบการบริหาร จัดการที่มีธรรมาภิบาล มีการกระจายอำนาจและทรัพยากรสู่ท้องถิ่น การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ส่งผลให้การศึกษาที่มีสัมฤทธิ์ผลสำหรับผู้เรียน ทั้งประเทศ ทั้งในเมืองและชนบท ทั้งที่ฐานะดีและยากจน

ระบบการเรียนรู้ คือระบบที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ มีความสามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา และมีคุณธรรม โดยอาจอยู่ใน ระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา และมีปัจจัยและเครื่องมือต่างๆ เพื่อสนับสนุนให้เกิด การเรียนรู้ อย่างเหมาะสมและเต็มตามศักยภาพ ทั้งที่มาจากระบบการศึกษาปกติและจากนอกระบบ เช่น สื่อการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงได้ทุกแห่งและทุกเวลา ประเด็นสำคัญในการปฏิรูป ระบบการเรียนรู้ คือการเน้นความสำคัญของปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ นับตั้งแต่ครู ผู้ปกครอง ชุมชนบุคคล ตัวอย่าง สื่อมวลชน รวมถึงสื่อการเรียนการสอน และเทคโนโลยี เป็นต้น

จากหลักการและกรอบแนวคิดดังกล่าว จึงกำหนดวิสัยทัศน์สำหรับการปฏิรูป การศึกษาครั้งนี้ได้ ดังนี้

2.1 วิสัยทัศน์ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ”

ปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย อย่างมีคุณภาพในทุกระดับ/ประเภทการศึกษา

เป้าหมาย ภายในปี 2561 มีการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยเน้นประเด็นหลัก 3 ประการ คือ

1) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเรียนรู้ของคนไทย : พัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม หลักสูตรและเนื้อหา พัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า สามารถดึงดูดคนเก่งดีและมีน้ำใจมักมาเป็นครู คณาจารย์ได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

2) โอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ : เพิ่มโอกาสการศึกษาและเรียนรู้ อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ เพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคทุกส่วนของสังคมในการบริหารจัดการและจัด สถานศึกษา : เพิ่มบทบาทของผู้ที่อยู่ภายนอกกระบบการศึกษาด้วย ประเด็นหลักทั้งสามประการนี้ จะส่งผลให้คนไทยยุคใหม่

3.1) สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่าน และมีนิสัยใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต

3.2) มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่ม สร้างสรรค์

3.3) มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม สามารถทำงาน เป็นกลุ่ม

3.4) มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึกและความภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รังเกียจการทุจริต และต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง และสามารถก้าวทันโลก

นอกจากนี้ ผู้เรียนทุกระดับ/ประเภทการศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น กำลังแรงงานและผู้สูงอายุได้รับการศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น มีทักษะและความรู้พื้นฐานทั้งในการดำรงชีวิตและในการทำงานอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เด็กก่อนวัยเรียนได้รับการพัฒนาและเตรียมความพร้อมให้สามารถเรียนรู้และ

มีพัฒนาการตามวัย มีความพร้อมศึกษาเรียนรู้ ในระดับสูงขึ้น ผู้ด้อยโอกาส ยากไร้ พิการหรือทุพพลภาพ ผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก บกพร่องทางร่างกายและสติปัญญา และชนต่างวัฒนธรรม ได้รับบริการการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเสมอภาค

2.2 กรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษา

ปฏิรูปการศึกษาและเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยศึกษาประเด็นปัญหาหลักในการศึกษาและการเรียนรู้ที่ยืดโยงกัน และเน้นการปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบมิใช่ที่เพียงจุดใดจุดหนึ่งแยกจากกัน **ตั้งแต่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและเรียนรู้** เพื่อพัฒนาคนไทยยุคใหม่ ปรับกระบวนทัศน์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ โดยการสร้างครูยุคใหม่ที่มีความรู้ ความสามารถ มีใจรัก มีคุณธรรม จริยธรรม เข้ามาเป็นครู คณาจารย์ และปรับระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพคล่องตัว **เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษา และส่งเสริมการมีส่วนร่วม**ในการบริหารและจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ ในการนี้จำเป็นต้องมีกลไกหรือหน่วยงานที่วิเคราะห์ปัญหาของระบบการศึกษาและเรียนรู้ และเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม กฎหมาย ฯลฯ ของประเทศ และเสนอแนวทางปฏิรูประบบอย่างเป็นขั้นตอน โดยกำหนดประเด็นสำคัญของระบบการศึกษาและเรียนรู้ ที่ต้องการปฏิรูปอย่างเร่งด่วนที่สอดคล้องกับการพัฒนารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 3 ประการหลัก ด้วยกันดังนี้

2.2.1 พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ ที่มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ ตั้งแต่ปฐมวัย สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้อย่างเป็นกัลยาณมิตร มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม มีจิตสำนึกและความภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รังเกียจการทุจริตและต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง สามารถก้าวทันโลก มีสุขภาพกาย สุขภาพใจที่สมบูรณ์ แข็งแรง เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพ มีทักษะความรู้พื้นฐานที่จำเป็น มีสมรรถนะ ความรู้ ความสามารถ สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้ง มีโอกาสเรียนรู้อย่างเท่าเทียมเสมอภาค

ปฏิรูปอุดมศึกษา โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ สนับสนุนการจัดกลุ่มสถาบัน อุดมศึกษา ตามพันธกิจที่เป็นจุดเน้นตามความเชี่ยวชาญ และสร้างเครือข่ายระหว่างกัน รวมทั้งเชื่อมโยงกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาและสังคมการเรียนรู้ การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมตลอดจนพัฒนาการศึกษา

ศิลปศาสตร์ (Liberal Arts Education) ในฐานะโครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ กำจัดการปลอมแปลง คุณวุฒิและการซื้อปริญญาบัตร โดยมีมาตรการลงโทษ ทั้งบุคคลและสถาบันที่เกี่ยวข้อง

2.2.2 พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพ สถานศึกษาทุกระดับ/ประเภท ให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่นๆ สำหรับการศึกษาระดับ/ประเภท ให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่นๆ สำหรับการศึกษาระดับ/ประเภท ให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่นๆ สำหรับการศึกษาระดับ/ประเภท ให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่นๆ สำหรับการศึกษาระดับ/ประเภท ให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

1) วรรณคดีให้คนไทยมีนิสัยรักการอ่านเป็นวาระแห่งชาติและส่งเสริมให้มีการผลิตสื่อที่มี คุณภาพและราคาเหมาะสม

2) พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและโครงสร้างพื้นฐานให้เอื้อต่อการศึกษาระดับ/ประเภท ให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่นๆ สำหรับการศึกษาระดับ/ประเภท ให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่นๆ สำหรับการศึกษาระดับ/ประเภท ให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

3) พัฒนาห้องสมุดชุมชน ให้กระจายอย่างทั่วถึงในลักษณะห้องสมุดที่มีชีวิต

4) พัฒนาแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบอื่นๆ ที่หลากหลาย มีคุณภาพ และกระจายอย่างทั่วถึง เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์การศึกษาตลอดชีวิต พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ อุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น เพื่อเปิดโอกาสการศึกษาและเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

5) ส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นสังคมเพื่อเอื้อต่อการศึกษาระดับ/ประเภท ให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่นๆ สำหรับการศึกษาระดับ/ประเภท ให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่นๆ สำหรับการศึกษาระดับ/ประเภท ให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

ในปี 2552 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้ดำเนินการจัดทำร่าง มาตรฐานแหล่งการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายเพื่อเป็นมาตรฐานกลางสำหรับแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภทตามมาตรา 25 ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ และแหล่งการเรียนรู้อื่น ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ของตน และพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนทั้งการศึกษาในระบบนอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย อันจะนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพยิ่งขึ้นสาระสำคัญของร่างมาตรฐานแหล่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย มาตรฐาน 3 ด้าน ได้แก่ (1) มาตรฐานด้านความเป็นแหล่งการเรียนรู้ (2) มาตรฐานด้านการจัดการแหล่งการเรียนรู้ และ (3) มาตรฐานด้านผลการจัดการเรียนรู้และผลกระทบผลการดำเนินงานโดยดำเนินการศึกษาวิจัยนำ (ร่าง) มาตรฐานแหล่งการเรียนรู้ไปทดลองใช้กับ

แหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่เป็นกรณีศึกษา ๘ ประเภท ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยาน

2.2.3 พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพ โดยให้ประชาชนทุกคนตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิต ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ผู้บกพร่องทางร่างกายและสติปัญญา และชนต่างวัฒนธรรม กำลังแรงงานและผู้สูงอายุมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตจึงกำหนดแนวทางการปฏิรูป ดังนี้

1) พัฒนาระบบการศึกษาและเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นหลากหลาย เข้าถึงได้ง่าย มีระบบเทียบโอนความรู้และประสบการณ์เพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต กำลังแรงงานและผู้สูงอายุ มีโอกาสศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมตามความต้องการ

2) จัดให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายไม่ต่ำกว่า 15 ปี ในสถานศึกษาเพื่อให้เกิดความเสมอภาคและเป็นธรรม โดยเฉพาะกลุ่มประชาชนกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ผู้บกพร่องทางร่างกายและสติปัญญา และชนต่างวัฒนธรรม และระหว่างหญิงและชาย

3) ส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

4) สนับสนุน และมีมาตรการจูงใจทั้งด้านภาษีและสิทธิประโยชน์ต่างๆ เพื่อให้เอกชนเข้ามาร่วมจัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษาและเรียนรู้ในทุกระดับ/ประเภทให้มากขึ้นควบคู่กับการสนับสนุนด้านวิชาการ การพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากร และ/หรือการอุดหนุนค่าใช้จ่ายรายหัวที่เป็นธรรม เพื่อให้มีคุณภาพมาตรฐาน และเป็นการประกันความเป็นธรรมให้แก่ผู้เรียน รวมถึงการกำหนดแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานเดียวกับรัฐ

5) ลดบทบาทของรัฐในการจัดการศึกษาเป็นหลักมาเป็นผู้กำกับนโยบาย แผนมาตรฐานการศึกษา นิเทศ และติดตาม ประเมินผลการบริหารจัดการศึกษา รวมทั้งการพัฒนาต้นแบบที่ดี และส่งเสริมสนับสนุน ยกย่อง และขยายผล เพื่อให้การจัดการศึกษาและการเรียนรู้มีคุณภาพมาตรฐานและสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐ

6) ส่งเสริมให้ อปท. มีบทบาทมากขึ้น ทั้งในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้และการสนับสนุนการศึกษาและการเรียนรู้ตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น

รวมทั้ง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญา ทรัพยากร วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเข้มแข็งของชุมชน

7) เตรียมความพร้อม และพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการศึกษา พัฒนาสมรรถนะผู้บริหารครูและบุคลากรการศึกษา อปท. ให้เป็นมืออาชีพโดยกระทรวงศึกษาธิการ เป็นแกนกลางในการสนับสนุนด้านวิชาการ และกำกับดูแลด้านคุณภาพ มาตรฐานทางวิชาการ

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ในชุมชน

การศึกษาตามอัธยาศัย มีแนวคิดสำคัญประการหนึ่งเกี่ยวกับการเรียนรู้ในชุมชน มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาสจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน โดยเรียนรู้จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากสื่อมวลชน จากแหล่งความรู้ต่างๆ โดยลักษณะการเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้และนันทนาการ อีกทั้งสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, 2548 และอมรภา ปฐภิญโญบุญรอด, 2545)

3.2 กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย

กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นกิจกรรมการศึกษาเป็นการเรียนรู้ตามวิถีชีวิต เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม การเรียนจะไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่มีการลงทะเบียน ไม่มีการวัดประเมินผล ตลอดจนไม่มีวุฒิบัตร เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ จากสภาพแวดล้อมต่างๆ ในสังคม ซึ่งสามารถจำแนกโปรแกรมของการศึกษาตามอัธยาศัยได้ดังนี้ (วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, 2545)

1) โปรแกรมการศึกษาตามอัธยาศัยของห้องสมุดต่างๆ ห้องสมุดเป็นแหล่งบริการให้ความรู้ และข่าวสารข้อมูลให้กับประชาชน นักศึกษา เด็ก ผู้ใหญ่ ที่มีความสนใจและใฝ่หาความรู้ต่างๆ เพื่อพัฒนาตนเอง ห้องสมุดจะทำหน้าที่ในการให้บริการการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมความรู้แก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย ดังนั้นห้องสมุดจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม และสนับสนุนการสอนในโรงเรียน ตลอดจนการเรียนรู้ด้วยตนเองของประชาชนในลักษณะการศึกษาตามอัธยาศัย

การจัดกิจกรรมในห้องสมุดทุกประเภท จะประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญๆ เช่น กิจกรรม การบริการหนังสือหมุนเวียน กิจกรรมบริการการอ่าน กิจกรรมนิทรรศการ กิจกรรมเล่านิทาน กิจกรรมวันสำคัญต่างๆ มุมหนังสือ เช่น มุมวิทยาศาสตร์ มุมเด็ก มุมอาชีพ ฯลฯ ตลอดจนกิจกรรมห้องสมุดเคลื่อนที่ เป็นต้น

2) โปรแกรมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน สื่อมวลชน ปัจจุบันมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย โดยทั่วไปสื่อมวลชน มีหน้าที่ในการให้การศึกษาตามอัธยาศัยเกี่ยวกับการให้ความรู้ต่างๆ ทั้งในด้านการเมือง อาชีพ เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และบันเทิง เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการทำงาน จากประสบการณ์การฟัง การอ่าน และการศึกษาค้นคว้า โดยมีสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ที่สำคัญ คือ วิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร วารสาร เป็นต้น

3) โปรแกรมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยโดยสื่อสารมวลชน สื่อมวลชน ในปัจจุบันมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย เนื่องจากในปัจจุบัน สื่อเทคโนโลยีมีความก้าวหน้าทางเป็นอย่างมาก ประกอบด้วยข้อมูลข่าวสารที่สำคัญในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ สังคม จึงทำให้สื่อสารมวลชนมีความสำคัญอย่างมาก โดยทั่วไป โปรแกรมการจัดการศึกษาโดยสื่อมวลชนมีทั้งศึกษาจากสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์

4) โปรแกรมการเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน เป็นวิทยาการที่มีคุณค่าต่อบุคคลและสังคมเป็นอย่างมาก ภูมิปัญญาชาวบ้านประกอบด้วย ภูมิปัญญาของผู้รู้ วัฒนธรรมและองค์ความรู้ของชุมชน ซึ่งได้รับการสั่งสม และสืบทอดต่อมา

5) โปรแกรมการเรียนรู้จากสื่อพื้นบ้าน เป็นการเรียนรู้จากการแสดงหรือการเล่นที่แฝงไว้ด้วยวัฒนธรรมของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นถึงชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่มีเป้าหมายเพื่อความบันเทิง ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ตลอดจนจรรโลงใจ สื่อพื้นบ้านมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ค่านิยม และคุณธรรม ตัวอย่างสื่อพื้นบ้าน เช่น ลิเก หมอลำ ลำตัด เพลงลูกทุ่ง เป็นต้น

6) โปรแกรมการเรียนรู้จากครอบครัว ครอบครัวเป็นแหล่งเรียนรู้ตั้งแต่เกิดที่จะสอนให้มนุษย์มีแบบแผนในการดำรงชีวิต ซึ่งขึ้นอยู่กับครอบครัวนั้นๆ นอกจากนั้นจะสอนให้เด็กเลือกรับข่าวสารที่ดีที่สุด รู้จักการคิดและการตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้องมีเจตคติทั้งต่อตนเองและสังคม โดยวิธีการบอกเล่า สั่งสอน สานิตให้ดู ศึกษาดูงาน เป็นต้น

ในส่วนของการจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย สามารถแบ่งเป็น 2 ด้าน ดังนี้

1) การจัดกิจกรรม มีดังนี้

1.1) การเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน เป็นแหล่งวิทยาการที่มีคุณค่าต่อบุคคลและสังคมเป็นอย่างมาก

ภูมิปัญญาชาวบ้าน ประกอบด้วยภูมิปัญญาของผู้รู้ วัฒนธรรมและความรู้ของชุมชน ซึ่งได้รับการสั่งสมและถ่ายทอดสืบต่อมา

1.2) การจัดกลุ่มสนใจ เป็นการจัดการศึกษาตามสภาพปัญหา ความต้องการ และความสนใจที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย

1.3) กลุ่มเสวนาหรืออภิปราย เป็นการรวมกลุ่มคนที่มีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเหมือนกัน และต้องการแสดงความคิดเห็น โดยการเปิดเวทีพูดคุย วิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องนั้นๆ อย่างเสรี และเป็นประชาธิปไตยต่อสาธารณชน เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ

1.4) กิจกรรมด้านศาสนาและวัฒนธรรม เป็นรูปแบบพิธีการที่กระทำสืบทอดจากบรรพบุรุษมาเป็นเวลานาน จนกลายเป็นจารีตประเพณี และอนุรักษ์ต่อกันไป เช่น การรดน้ำดำหัวในประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

1.5) พ่อแม่สอนลูก เป็นรูปแบบการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่ชัดเจนที่สุด เกิดขึ้นตามธรรมชาติและจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน

1.6) การเรียนรู้จากประสบการณ์ของกลุ่มอาชีพ เช่น การทำขนมพุดสมุนไพร จากผู้ชำนาญการ เป็นต้น

1.7) การเข้าค่าย เป็นกิจกรรมที่นักเรียน นักศึกษามีความสนใจที่จะเรียนรู้ในศาสตร์แขนงใดแขนงหนึ่งร่วมกัน และมีวัตถุประสงค์เพื่อไปอยู่ร่วมกันและศึกษาในเรื่องนั้นๆ เช่น การเข้าค่ายวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

1.8) คอมพิวเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์ เป็นการสื่อสารที่ให้ความรู้อย่างฉับไว สามารถนำมาใช้ในการถ่ายทอดความรู้ทั้งในการจัดการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยได้เป็นอย่างดี

2) การให้บริการ มีดังนี้

2.1) ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน/ชุมชน เป็นแหล่งบริการข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบันเพื่อสร้างนิสัยการอ่าน ป้องกันการลืมนหนังสือและเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองแก่ประชาชน

2.2) ศูนย์การเรียนรู้ เป็นสถานที่จัดกิจกรรมที่ผู้เรียนสามารถศึกษาความรู้ได้ด้วยตนเองจากสื่อการสอนหลายรูปแบบ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งกลางทำหน้าที่ประสานงานกับแหล่งวิทยาการ ความรู้ข่าวสารแก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายในชุมชน

2.3) อินเทอร์เน็ต เป็นระบบการหาความรู้ในศาสตร์และสาขาต่างๆ โดยวิธีการสืบค้นข้อมูลจากคอมพิวเตอร์

2.4) นิทรรศการ เป็นการนำเสนอเนื้อหาทางวิชาการมาจัดในรูปของสิ่งแสดงซึ่งอาจจะเป็นของจริง ของจำลอง เป็นต้น

2.5) การท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการพักผ่อนและความเพลิดเพลินแต่ในขณะเดียวกันผู้ท่องเที่ยวก็จะได้รับความรู้ด้วย ทำให้เกิดประสบการณ์ตรง และได้เรียนรู้ในขณะเดียวกัน

2.6) พิพิธภัณฑศึกษา เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองโดยตลอดเวลา มีโอกาสสัมผัสด้วยตนเอง

2.7) ห้องสมุดประชาชน เป็นสถานที่ให้บริการข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ ในบางแห่งอาจจะจัดการเรียนการสอนด้วยสื่อต่างๆ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

2.8) หน่วยภาพยนตร์เคลื่อนที่ เป็นการออกหน่วยโดยทางรถยนต์หรือเรือเคลื่อนที่ไปตามชุมชน เพื่อนำสื่อภาพยนตร์ไปฉายเพื่อความเพลิดเพลิน ในขณะเดียวกันผู้ชมก็ได้ความรู้จากเนื้อหาในภาพยนตร์นั้นๆ ด้วย

3.3 ความสำคัญของการศึกษาตามอัธยาศัยในการปฏิรูปการศึกษา

การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถทำได้ทันที คือ การที่โรงเรียน ชุมชน สถาบันชุมชน เอกชน องค์กรทุกฝ่ายร่วมมือกันจัดการศึกษาที่ขยายวงกว้างออกสู่ชุมชนและธรรมชาติ โดยมีหลักการพื้นฐานความคิด (อาชัญญา รัตนอุบล, 2548) ดังนี้

- 1) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้กับทุกคนในทุกสถานที่ ทุกเวลา
- 2) แหล่งเรียนรู้ของชุมชนมีอยู่มากมายทั้งที่เป็นองค์กรจัดตั้ง สถาบันในชุมชน วิถีชีวิต การทำมาหากิน ประเพณี พิธีกรรมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
- 3) การเรียนรู้ที่ดี เกิดจากการที่ทุกฝ่ายสร้างเครือข่ายของการเชื่อมโยงประสบการณ์ เกิดสังคมการเรียนรู้และสังคมคุณธรรม
- 4) การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ เป็นกระบวนการที่มีความสุข สร้างสรรค์ความคิดและประสบการณ์ชีวิตที่มีคุณค่า

สถานศึกษาและหน่วยงานทั้งหลายในสังคมสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ตาม มาตรา 24 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ดังนี้

- 1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
- 3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
- 4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงปรารถนาไว้ในทุกวิชา
- 5) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัย เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ
- 6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

4. แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการพัฒนารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เพราะแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเปรียบเสมือนขุนทรัพย์ทางปัญญาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต แหล่งเรียนรู้มีสาระสำคัญ ดังนี้ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, 2548)

4.1 ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

แหล่งการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มิอยู่ในสังคมรอบๆ ตัวเราที่เป็นทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นสิ่งที่มิอยู่ในธรรมชาติ และมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งเป็นแหล่งความรู้ที่ทำให้คนในสังคมเกิดการเรียนรู้และเกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

4.2 ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนต่อการศึกษานอกระบบ

แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนมีความสำคัญต่อการศึกษานอกระบบใน 3 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

4.2.1 การศึกษานอกระบบด้านพื้นฐาน

การศึกษานอกระบบขั้นพื้นฐานประกอบด้วยกิจกรรมการสอนอ่าน-เขียน สำหรับผู้ที่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ การศึกษานอกระบบสายสามัญ ซึ่งเทียบเท่าการศึกษาในระบบ โรงเรียนระดับประถม มัธยมต้น และมัธยมปลาย การจัดการศึกษานอกระบบประเภทการศึกษาพื้นฐาน ได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนลักษณะดังต่อไปนี้

1) กิจกรรมการเรียนการสอนอ่านเขียนสำหรับผู้ที่ยังอ่านหนังสือหรือผู้ที่ไม่ออก เขียนไม่ได้ กิจกรรมนี้ใช้แหล่งการเรียนรู้ชุมชน ดังนี้

1.1) ใช้เป็นสถานที่จัดการเรียนการสอน เช่น ใช้บริเวณวัด ใช้สถานที่ของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน/ชุมชน ใช้ศาลากลางบ้าน ฯลฯ

1.2) ใช้เป็นสื่อในการเรียนรู้ ในการสอนอ่าน-เขียนเนื้อหาที่สอนมักจะเกี่ยวกับสภาพการดำเนินชีวิต ดังนั้นวิทยากรอาจจะใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เช่น แม่น้ำ ลำคลอง ภูเขา ป่าไม้ มาเป็นเนื้อหาในการเรียน

1.3) ใช้วิทยากรจากแหล่งความรู้ในบางแห่ง ในการจัดกิจกรรมสอนอ่าน-เขียน อาจจะขอวิทยากรจากโรงเรียนในหมู่บ้านหรือนิมนต์พระจากวัดในหมู่บ้านเป็นผู้สอน

1.4) ใช้เป็นแหล่งทบทวนทักษะการอ่านเขียน แหล่งการเรียนรู้ อย่างเช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน/ชุมชน หรือห้องสมุด สามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ประชาชนผู้เรียนอ่านเขียน มาฝึกการอ่านเขียนเพื่อไม่ให้ลืมหนังสือ

2) กิจกรรมการศึกษานอกระบบสายสามัญที่เทียบเท่าระดับประถมและมัธยมศึกษา กิจกรรมนี้ใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

2.1) ใช้เป็นสถานที่พบกลุ่ม ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบสายสามัญที่เทียบเท่าระดับชั้นต่างๆ นั้นต้องมีการพบปะระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนเป็นระยะๆ เช่น ทุกสัปดาห์ วิทยากรผู้จัดอาจจะขอใช้สถานที่ของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเป็นสถานที่พบกลุ่ม เช่น ที่โรงเรียนในชุมชน ที่วัด ฯลฯ

2.2) ใช้วิทยากรจากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนบางแห่ง เช่น โรงเรียน ห้องสมุดประชาชน มีครูและเจ้าหน้าที่ที่อาจจะมาช่วยเป็นวิทยากรในการเรียนการสอนได้

2.3) เป็นแหล่งในการค้นคว้าหาความรู้ แหล่งการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน/ชุมชน หน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่น สามารถเป็นสถานที่ที่ผู้เรียนมาค้นคว้าหาข้อมูลความรู้เพื่อประโยชน์ในการศึกษา

2.4) เป็นสื่อในการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ประเภททรัพยากร ธรรมชาติ โบราณสถานโบราณวัตถุที่มีอยู่ในชุมชนสามารถนำมาเป็นสื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนในระดับชั้นต่างๆ ได้

4.2.2 การศึกษานอกระบบด้านทักษะอาชีพ

1) ใช้เป็นสถานที่ฝึกอบรม การฝึกอบรมโดยขอใช้สถานที่ของแหล่งการเรียนรู้ เช่น ที่วัด โรงเรียน สถานประกอบการในชุมชน เป็นต้น

2) ใช้เป็นสถานที่ศึกษาดูงาน การฝึกอบรมวิชาชีพ ในบางวิชาอาจจะใช้ดูงาน เช่น การฝึกอบรมด้านการเกษตร สถานที่ดูงานอาจจะเป็นบ่อเลี้ยงปลา ไร่เกษตร เป็นต้น

3) ขอใช้วิทยากรของแหล่งการเรียนรู้ ในการฝึกอบรมวิชาชีพในหลายสาขาวิชา ให้ประชาชน นอกจากจะใช้วิทยากรที่เกี่ยวข้องแล้ว อาจจะใช้วิทยากรจากสถานศึกษา หรือจากสถานประกอบการ เป็นต้น

4) ใช้เป็นสื่อหรือวัสดุในการฝึกอบรม การฝึกอบรมในหลายสาขาวิชา อาจจะนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นวัสดุฝึก เช่น ไม้ไผ่ ยางพารา ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน

4.2.3 การศึกษานอกระบบด้านการให้ข่าวสารข้อมูลและความรู้ทั่วไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การศึกษาประเภทนี้ ได้แก่ การเชิญวิทยากรจากภายในและภายนอกชุมชนมาให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เช่น ด้านสุขภาพ ด้านกฎหมาย ด้านการเมือง เป็นต้น

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบประเภทนี้ใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนในลักษณะดังต่อไปนี้

1) ใช้เป็นสถานที่ในการจัดฝึกอบรม ในการให้ความรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิต เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนนั้นอาจจะจัดโดยใช้ศาลาวัด ขอให้ใช้ห้องประชุมโรงเรียน ฯลฯ

2) ใช้เป็นสถานที่ดูงาน เช่น ประชาชนในหมู่บ้านโคกโคเต่า เจ้าหน้าที่ผู้จัดการอบรมอาจจะนำผู้เข้ารับการอบรมมาศึกษาดูงานเพื่อให้ได้แนวทางไปปฏิบัติ

3) ใช้เป็นสื่อหรือวัสดุประกอบการอบรม ทรัพยากรในชุมชนสามารถนำมาประกอบการเรียนการสอนได้

4) ใช้เป็นแหล่งศึกษาความรู้เพิ่มเติม เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน/ชุมชน ห้องสมุดประชาชนประจำอำเภอ ห้องสมุดประชาชนประจำจังหวัด เป็นต้น

4.3 ประเภทแหล่งเรียนรู้ชุมชน

แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนในลักษณะของการจัดการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการว่าเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิต เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากครอบครัว จากสื่อ จากแหล่งความรู้ต่างๆ ในชุมชน เรียนรู้ได้ตลอดเวลา ซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียนโดยแบ่งแหล่งที่จะให้ประชาชนได้เรียนรู้ตามอัยาศัยออกเป็น 6 ประเภท คือ

- 1) ห้องสมุดต่างๆ เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดวิทยาลัย ห้องสมุดของหน่วยงาน เอกชน ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดวัด
- 2) เครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สถานีอนามัยตำบล สำนักเกษตรตำบล สำนักวิชาต่างๆ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน/ชุมชน แหล่งความรู้ที่มีอยู่ตาม ธรรมชาติ หรือตามวิถีชีวิตของชาวบ้าน
- 3) สื่อสารมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วารสาร นิตยสาร จุลสารโปสเตอร์ เป็นต้น
- 4) ภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้แก่ ภูมิปัญญาของผู้รู้ วัฒนธรรม และความอยากรู้ของ ชุมชน
- 5) สื่อพื้นบ้าน ได้แก่ เพลง ลิเก หมอลำ หนังตะลุง มโนราห์ ลำตัด
- 6) ครอบครัว ได้แก่ การอบรมสั่งสอน การให้ความรู้การดำเนินชีวิต การประกอบ อาชีพ จากพ่อแม่

4.4 ปัญหาที่พบเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

ปัญหาที่พบเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน แบ่งเป็น 3 ปัญหาหลัก คือ ปัญหา ด้านการสร้างหรือการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ปัญหาด้านการบริหารและการดูแลรักษา แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน และปัญหาจากการใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน (สุมาลี สังข์ศรี, 2545)

4.4.1 ปัญหาในด้านการสร้างและการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ชุมชน มี ดังต่อไปนี้

- 1) ไม่มีการสร้างหรือพัฒนาเพิ่มเติม แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้ส่วนใหญ่ ไม่มีการสร้างเพิ่มเติมมาเป็นเวลานานแล้ว
- 2) แหล่งการเรียนรู้ยังไม่มีหลากหลาย ที่ผ่านมามีการสร้าง หรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ขึ้นมาในชุมชน ก็มักจะเป็นแหล่งการเรียนรู้ประเภทเดียวกันทุกชุมชน ทำให้ไม่มีจุดเด่นหรือมีความหลากหลายเท่าที่ควร
- 3) เจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติยังไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควร แนวความคิดใน การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ส่วนใหญ่มาจากส่วนกลางเป็นผู้คิด ผู้กำหนดและผู้จัดสรรงบประมาณ เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติยังไม่มีโอกาสได้นำเสนอแนวความคิดเท่าที่ควร

4) ประชาชนมีส่วนร่วมน้อยในการสร้างแหล่งความรู้ประเภทต่างๆ เท่าที่ผ่านมาหน่วยงานเป็นผู้คิดวางแผนและดำเนินการสร้างเองโดยไม่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมเสนอความคิดเห็นมากนัก

5) ไม่มีนโยบายหรือแผนงานที่ชัดเจนเกี่ยวกับการสร้างหรือการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ไม่มีการให้แนวทางว่าจะมีการสนับสนุนให้สร้างแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนอย่างไร ดังนั้นเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติจึงไม่รู้ว่าควรจะเสนอความคิดเห็นอย่างไร

6) เจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษายังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งจะมีผลอย่างมากต่อการสร้างและการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

แนวทางการแก้ปัญหา

1) สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ให้เจ้าหน้าที่และบุคลากรทุกระดับรู้ว่าคืออะไร มีลักษณะอย่างไร มีความสำคัญอย่างไร เป็นต้น

2) มีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน หน่วยงานส่วนกลางควรมีการกำหนดนโยบายให้ชัดเจนว่าจะมีการรณรงค์เพื่อพัฒนาแหล่งการเรียนรู้อย่างหลากหลายขึ้นในชุมชน เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต และนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในทุกพื้นที่

3) มีการจัดทำแผนในระดับพื้นที่ในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง จึงควรให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในระดับพื้นที่ทำการสร้างและจัดทำแผนว่าในชุมชนที่รับผิดชอบ ควรจะมีการสร้างหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนใดขึ้นบ้าง

4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดแผนในการสร้างหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในแต่ละชุมชน ควรส่งเสริมให้ประชาชน ผู้ซึ่งรู้สภาพปัญหาในชุมชนของตนเป็นอย่างดี ได้ร่วมให้ข้อเสนอแนะเพื่อจะได้สร้างแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและตอบสนองความต้องการของชุมชน

5) หน่วยงานส่วนกลางสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรในการจัดสร้างหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนบางชนิด อาจจะต้องมีการใช้งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ นอกจากที่จะขอความร่วมมือจากหน่วยงานและประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานกลางควรให้การสนับสนุนด้วย

4.4.2 ปัญหาด้านการบริหารและการดูแลรักษาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

ปัญหาที่เกิดขึ้นคือเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งการเรียนรู้อาจจะยังไม่จัดบริการที่เอื้อต่อการเรียนรู้เท่าที่ควร โดยทำกิจกรรมไปตามบทบาทที่มีอยู่ โดยที่ไม่ทราบว่าจะงานที่ทำเป็นกิจกรรมที่ประชาชนสามารถมาหาความรู้ได้ เพราะฉะนั้นการบริหารยังไม่เป็นไปเพื่อมุ่งให้เกิด

การเรียนรู้ เพราะฉะนั้น อาจจะต้องเพิ่มการประชาสัมพันธ์ ปรับบริการ ปรับกิจกรรมให้มาสู่การให้ การศึกษาเพื่อการเรียนรู้มากขึ้น

แนวทางการแก้ปัญหา มีดังนี้

- 1) ควรชี้แจงให้กรรมการและผู้เกี่ยวข้องในการบริหารและดูแลแหล่งการเรียนรู้เหล่านี้ให้เข้าใจถึงบทบาทและความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ดังกล่าว
- 2) ควรพิจารณาหาวิธีการที่จะจัดกิจกรรมที่หลากหลายในแหล่งการเรียนรู้ ให้เป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ และจูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
- 3) หาวิธีให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม รับผิดชอบการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ เช่น ให้ประชาชนหมุนเวียนเข้ามาเป็นกรรมการ
- 4) ควรมีการติดตามประเมินผลการจัดกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้ เป็นระยะ เพื่อนำผลมาเป็นแนวทางในการพัฒนา
- 5) หน่วยงานควรประกาศเกียรติคุณแก่คณะกรรมการบริหารที่บริหารและดูแลแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ชุมชนอื่นๆ
- 6) สร้างเครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ โดยให้แต่ละแหล่งการเรียนรู้ช่วยเหลือ สนับสนุนกันในการจัดกิจกรรม
- 7) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรหาทุนช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมของแหล่งการเรียนรู้เหล่านี้ เพราะถือได้ว่าเป็นแหล่งที่จะให้ความรู้แก่ประชาชนได้
- 8) ควรมีการประสานงานระหว่างกรรมการผู้รับผิดชอบของแหล่งการเรียนรู้ให้มีความเข้าใจว่า สถานที่ดังกล่าวสามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่จะให้ความรู้แก่ประชาชนได้ และแนะแนวทางว่าเขาควรจะเตรียมตัวในส่วนใด จัดอย่างไร จัดกิจกรรมอะไร เพื่อที่จะได้เผยแพร่กิจกรรมของเขาให้เป็นความรู้แก่ประชาชนต่อไป

4.4.3 ปัญหาจากการใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

ในการใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน พบว่ามีปัญหาในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) ยังใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ชุมชนน้อย เมื่อเทียบสัดส่วนกับกิจกรรมที่จัด
- 2) บุคลากรของหน่วยงาน ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เช่น ในเรื่องความสำคัญ ประโยชน์ ลักษณะการใช้ เป็นต้น

3) ไม่เห็นความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ ไม่มีตัวอย่างให้เห็นว่าสามารถที่จะนำแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนมาช่วยในการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบได้อย่างไร

4) ไม่มีแหล่งข้อมูลว่ามีแหล่งการเรียนรู้ใดบ้างอยู่ในชุมชน

5) ไม่มีนโยบายชัดเจนจากหน่วยงานกลางว่าควรจะใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนหรือไม่อย่างไร

6) ไม่มีการวางแผนการใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบนั้น บุคลากรผู้จัดกิจกรรมมิได้กำหนดในแผนกิจกรรมว่าจะใช้แหล่งการเรียนรู้ของชุมชนในกิจกรรมใดขั้นตอนใด ดังนั้นจึงแล้วแต่ผู้จัดกิจกรรมที่จะใช้หรือไม่ใช้

7) การใช้แหล่งการเรียนรู้ยังขาดความต่อเนื่อง ใช้เพียงครั้งสองครั้งก็ไม่ใช้อีก

8) การติดตามประเมินผลการใช้มีน้อย ทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์ถึงผลดีและผลเสียในการนำมาปรับปรุงการจัดกิจกรรมต่อไป

แนวทางการแก้ปัญหา มีดังนี้

1) จัดทำบัญชีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อให้ทราบว่าในชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้ใดบ้าง

2) ประชาสัมพันธ์แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อให้เป็นที่รู้จักของประชาชน

3) สร้างความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรผู้จัดการศึกษาเพื่อให้เป็นประโยชน์ของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

4) นำเสนอผลการใช้ให้เห็นตัวอย่าง เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานหรือผู้จัดที่ไม่เคยใช้ประโยชน์

5) จัดให้มีตัวกลางหน่วยประสานงานกลางระหว่างแหล่งเรียนรู้ชุมชนกับหน่วยงาน ผู้จัดการศึกษาในระบบ เพื่อให้เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้มากขึ้น

6) มีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างหน่วยงานผู้จัดการศึกษาระบบเป็นระยะๆ จะทำให้แต่ละหน่วยงานได้รู้สภาพการจัดกิจกรรมของกันและกัน ได้รู้ถึงผลของการใช้แหล่งการเรียนรู้ ได้เห็นตัวอย่างการใช้ ได้หารือกันเพื่อแก้ปัญหาอุปสรรคเพื่อพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

7) มีนโยบายสนับสนุน หน่วยงานในส่วนกลางควรกำหนดเป็นนโยบายเกี่ยวกับการให้หน่วยงานในพื้นที่ได้ใช้ประโยชน์จาก แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนในการจัดกิจกรรม

อีกทั้งให้หน่วยงานในพื้นที่สนับสนุนให้ประชาชนมาใช้บริการจากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนอย่างเต็มที่

เมื่อพิจารณาถึงสภาพของการใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนพบว่าประชาชนเข้ามาใช้ประโยชน์ค่อนข้างน้อย ทำให้ขาดโอกาสในการร่วมกันพัฒนาด้วยกันดูแลรักษา ร่วมกันสนับสนุนและส่งเสริมในด้านต่างๆ เพราะไม่เห็นถึงความสำคัญ ดังนั้นในการสร้างให้ชุมชนแต่ละชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางการศึกษาตลอดชีวิต จึงควรมีแนวทางในการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ ดังนี้

1) รัฐบาลควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อสนองตอบพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในการรณรงค์เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

2) ควรมีการกำหนดหน่วยงานหลักที่จะรับผิดชอบในการรณรงค์เรื่องนี้ และอาจจะขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ ได้

3) ควรรณรงค์ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับท้องถิ่น โดยดำเนินการทุกระดับแต่ตั้งระดับชาติ ระดับภาค ระดับจังหวัด ไปจนถึงระดับตำบลและหมู่บ้าน

4) ควรใช้สื่อหลากหลายประเภทในการสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชน และต้องมั่นใจว่าสื่อที่ใช้เข้าถึงประชาชนได้ รวมทั้งการใช้สื่อพื้นบ้านมาเผยแพร่ความรู้ เพราะสื่อพื้นบ้านสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจได้เป็นอย่างดี และสอดคล้องกับสภาพสังคมวัฒนธรรมของประชาชนกลุ่มเป้าหมาย

5) ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ความเข้าใจระหว่างประชาชนด้วยกันด้วยวิธีการต่างๆ เช่น อบรมให้ความรู้แก่ผู้แทนชุมชน แล้วให้ผู้แทนชุมชนไปให้ความรู้ต่อชาวบ้าน เป็นต้น

6) ควรมีการติดตามผลการให้ความรู้ หรือการสร้างความรู้ความเข้าใจ ว่าวิธีการต่างๆ ใช้ได้ผลดีเพียงใด ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจเพียงใด ควรจะต้องปรับการดำเนินงานหรือไม่

7) การประชาสัมพันธ์ควรทำอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าประชาชนจะมีความรู้ความเข้าใจบ้างแล้วก็ตาม แต่ควรประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง

4.5 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประเภทต่างๆ

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หมายถึง ศูนย์การการจัดกิจกรรมการศึกษาแบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในชุมชน เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ การถ่ายทอด และเป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยาการตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นสถานที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ ถ่ายทอดแลกเปลี่ยน ประสบการณ์วิชาการ ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัด กิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต ของคนในชุมชน ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ และมุ่งการ พัฒนาแบบพึ่งตนเอง การจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประเภทต่างๆ ที่สำคัญได้ดังนี้ (กรมส่งเสริม การปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, 2548)

4.5.1 ห้องแสดงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

เป็นส่วนที่แสดงถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะ จารีต ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งมีอัตลักษณ์ ความเชื่อและประเพณีเป็น ของท้องถิ่น ซึ่งห้องแสดงวัฒนธรรมมีการจัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิต และ วัฒนธรรมเครื่องแต่งกาย เป็นต้น

4.5.2 ห้องอินเทอร์เน็ตชุมชน

เป็นส่วนที่ส่งเสริมการเรียนรู้เท่าทันโลกเทคโนโลยี และจัดบริการสืบค้น เฉพาะที่เป็นความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนรู้

4.5.3 ห้องวิชาการชุมชน

เป็นสถานที่จัดประชุมสัมมนา ฝึกอบรมหัวข้อต่างๆ เช่น เรื่องภาษา การเลี้ยงลูก แนะแนวการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา มุมพัฒนาการศึกษาด้วยตนเอง เช่น มุมสายสัมพันธ์ของ การศึกษานอกโรงเรียน มุมมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มุมมหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นต้น เป็นสถานที่จัดกิจกรรมกลุ่มพัฒนาความรู้ในชุมชน และเป็นห้องถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ซึ่ง จัดบริการแก่ชุมชน บุคคล หรือหน่วยงานภายนอก นอกจากนี้ยังเป็นจุดถ่ายทอดความรู้ด้านต่างๆ เช่น สารคดี ประวัติศาสตร์ต่างๆ องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อเด็ก เยาวชน และประชาชน ในชุมชน

4.5.4 ห้องเรียนกลุ่มอาชีพชุมชน

เป็นส่วนเผยแพร่ผลงานกลุ่มอาชีพ การดำเนินงาน การร่วมมือ การฝึกและ พัฒนาอาชีพ และเป็นเปิดโอกาสทางการตลาดของกลุ่มอาชีพชุมชน จะได้สัมผัสกับการทำงานของ กลุ่มอาชีพอย่างแท้จริง

4.5.5 ร้านค้าชุมชน

เป็นส่วนส่งเสริมการเรียนรู้การดำเนินเชิงธุรกิจร่วมกัน เป็นการพัฒนา ก้าวไปเป็นรูปแบบของสหกรณ์ชุมชน และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)

ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนเน้นการเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตของแหล่งชุมชน และดำเนินการตลาดร่วมกับชุมชน ซึ่งร้านค้าชุมชนจัดบริการสินค้าราคาต้นทุนต่ำเพื่อเป็นทางเลือกของผู้บริโภคในชุมชน และเป็นศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ มีมุมข้อมูลสินค้า มุมแคตตาล็อกสินค้า และผลิตภัณฑ์ ศูนย์สาธิตของดีเด่นของชุมชน เป็นต้น

4.5.6 ลานกิจกรรมชุมชน

เป็นสถานที่ช่วยเสริมสร้างพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ให้มีการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน บริการเครื่องเล่นสำหรับเด็ก มีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ อย่างสร้างสรรค์ และสานสายใยแห่งครอบครัว เช่น กิจกรรมศิลปะ การร้องเพลง การเล่นเกมต่างๆ เวทีสำหรับปราชญ์ชุมชน คนเด่นคนดังมาแสดงให้ชุมชนทราบถึงความสามารถ

4.5.7 ห้องสมุดชุมชน/ห้องสมุดประชาชน

เป็นรูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประเภทหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนตำบล ได้มีการถ่ายโอนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประเภทนี้ ให้บริการหนังสือทุกประเภทตั้งแต่พัฒนาการของเด็กเล็ก เยาวชน ผู้สนใจเฉพาะด้าน และมีบริการสื่อวารสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่มีความทันสมัย แหล่งที่มาของหนังสือ นอกเหนือจากงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว ยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน และประชาชนทั่วไป ที่ต้องการเห็นคนมีการอ่านหนังสือและมีความรู้มากขึ้น การจัดห้องสมุดประชาชนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการทางการศึกษาตามอัธยาศัยแก่ชนทุกชั้น ทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับการศึกษา เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่าน และการศึกษาค้นคว้าโดยห้องสมุดประชาชนจะให้บริการข่าวสารและความรู้ต่างๆ ที่ทันต่อเหตุการณ์และความเคลื่อนไหวของประเทศและของโลก นอกจากนั้นยังจัดตั้งเพื่อส่งเสริมและแนะนำให้ประชาชนมีความรู้ทัศนคติ สามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี และให้ความจริงใจแก่ประชาชนในท้องถิ่น ในอันที่จะสร้างสรรค์ สิ่งที่ดีงาม และเป็นประโยชน์ต่อสังคม

4.5.8 ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน/ชุมชน

ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน/ชุมชนเดิมใช้ชื่อว่า “ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน” ได้เริ่มทดลองจัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2514 โดยกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษาในสมัยนั้น ได้จัดทำโครงการทดลอง จัดที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านขึ้นโดยเลือก 75 หมู่บ้านของอำเภอเกาะคาและกิ่งอำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปางเป็นหมู่บ้านทดลองตามโครงการ จุดมุ่งหมายของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสาร ข้อมูลต่างๆ ส่งเสริมการอ่านและป้องกันการลืมนหนังสือ และสร้างนิสัยรักการอ่านให้แก่ประชาชน

4.6 มาตรฐานการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

การกำหนดมาตรฐานการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนทำให้การดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นไปอย่างมีทิศทาง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, 2548)

ตารางที่ 2.1 การกำหนดมาตรฐานการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนทำให้การดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นไปอย่างมีทิศทาง

ลักษณะที่พึงประสงค์	ประเภทของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ควรจัด	ลักษณะกิจกรรมที่ควรจัด
<p>ลักษณะที่พึงประสงค์ 1 เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนซึ่งสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต ตัวชี้วัดขั้นพื้นฐาน มีการจัดการเรียนรู้และจัดกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่นตามความต้องการของประชาชน เพื่อให้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต และตอบสนองต่อความต้องการการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน</p>	<p>ห้องสมุดประชาชน</p> <p>ห้องอินเทอร์เน็ตชุมชน</p> <p>ห้องวิชาการชุมชน</p>	<p>ให้บริการหนังสือทุกประเภทที่เหมาะสมกับลักษณะของผู้อ่าน เช่น เด็กเล็ก เยาวชน ผู้สนใจ เฉพาะด้าน และมีบริการสื่อวารสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่มีความทันสมัย</p> <p>จัดบริการให้สืบค้นข้อมูลที่เป็นความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ที่บุคคลในชุมชนสนใจ โดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต</p> <p>จัดประชุมสัมมนา ฝึกอบรมหัวข้อต่างๆ เช่น เรื่องภาษา การเลี้ยงลูก ฯลฯ/การแนะแนวการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา/จัดบริการมูพัฒนาการศึกษาด้วยตนเอง เช่น มุมสายสามัญของการศึกษานอกโรงเรียน มุม มสธ. มุมมหาวิทยาลัยรามคำแหง/จัดกิจกรรมกลุ่มพัฒนาความรู้ในชุมชนตามที่ชุมชนต้องการ/ จัดกิจกรรมให้ความรู้แก่คนในชุมชน โดยปราชญ์ชุมชน/การจัดอบรมเกี่ยวกับเรื่องอาชีพ/จัดกิจกรรมสร้างสรรค์พัฒนาการของเด็กในวัยต่างๆ เช่น เด็กเล็กควรจัดกิจกรรมประเภทศิลปะ กิจกรรมเข้าจังหวะ เกมส์ เป็นต้น</p>

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ลักษณะที่พึงประสงค์	ประเภทของศูนย์ การเรียนรู้ชุมชน ที่ควรจัด	ลักษณะกิจกรรมที่ควรจัด
ลักษณะที่พึงประสงค์ 1 (ต่อ)	<p>ห้องเรียนรู้กลุ่มอาชีพชุมชน</p> <p>ร้านค้าชุมชน</p> <p>ลานกิจกรรมชุมชน</p>	<p>จัดกิจกรรมเผยแพร่ผลงานกลุ่มอาชีพ ทั้งในด้านการดำเนินงาน การรวมกลุ่ม การฝึกและพัฒนาอาชีพ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเอง หรือคนจากชุมชนอื่นๆ มาเรียนรู้กลุ่มอาชีพของชุมชนได้อย่างแท้จริง</p> <p>จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ดำเนินการเชิงธุรกิจร่วมกัน เพื่อการพัฒนาก้าวไปเป็นรูปแบบของสหกรณ์ชุมชน และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนเน้นการเชื่อมโยงเครือข่าย การผลิตจากชุมชน และดำเนินการตลาดร่วมกับชุมชน/จัดให้บริการสินค้าราคาต้นทุนต่ำ เพื่อเป็นทางเลือกของผู้บริโภคในชุมชน/จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากชุมชน หรือสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์/จัดมุมข้อมูลสินค้า มุมแคตตาล็อกสินค้าและผลิตภัณฑ์/จัดเป็นศูนย์สาธิตของดีเด่นของชุมชน</p> <p>จัดกิจกรรมเครื่องเล่นสำหรับเด็ก/จัดกิจกรรมเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ และสานสายใยครอบครัว เช่น กิจกรรมศิลปะ การร้องเพลง การเล่นเกมต่างๆ/จัดกิจกรรมให้ความรู้แก่คนในชุมชนโดยปราชญ์ชุมชน</p>

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ลักษณะที่พึงประสงค์	ประเภทของศูนย์ การเรียนรู้ ชุมชน ที่ควรจัด	ลักษณะกิจกรรมที่ควรจัด
<p>ลักษณะที่พึงประสงค์ 2</p> <p>มีกิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหา</p> <p>ตัวชี้วัดขั้นพื้นฐาน</p> <p>มีกิจกรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความเดือดร้อน โดยการเรียนรู้และร่วมกันแสวงหาคำตอบของปัญหาที่เกิดขึ้น</p>	<p>- ห้องวิชาการชุมชน</p>	<p>- จัดกิจกรรมในห้องวิชาการชุมชน เช่น จัดประชุมสัมมนาและฝึกอบรมให้ประชาชนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน</p>
<p>ลักษณะที่พึงประสงค์ 3</p> <p>มีการให้บริการที่ส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชน</p> <p>ตัวชี้วัดขั้นพื้นฐาน</p> <p>มีกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาการรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชนที่มารับบริการ</p>	<p>- ห้องสมุดประชาชน</p> <p>- ห้องอินเทอร์เน็ตชุมชน</p>	<p>จัดกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชนที่มารับบริการ โดยจัดให้บริการแนะนำวิธีการสืบค้นข้อมูลหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ โดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต</p>
<p>ลักษณะที่พึงประสงค์ 4</p> <p>เป็นแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับ ศิลปะ จารีต ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชน</p>	<p>- ห้องแสดง</p> <p>วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น</p>	<p>จัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับศิลปะ จารีตประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาต่างๆ ของท้องถิ่น เช่น มีการจัดแสดงเครื่องแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิต หรือประกอบอาชีพของคนในชุมชน</p>

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ลักษณะที่พึงประสงค์	ประเภทของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ควรจัด	ลักษณะกิจกรรมที่ควรจัด
<p>ตัวชี้วัดขั้นพื้นฐาน</p> <p>เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น โดยจัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับศิลปประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาต่างๆ ของท้องถิ่น</p>		
<p>ลักษณะที่พึงประสงค์ 5</p> <p>เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีความรื่นรมย์และมีชีวิตชีวา</p> <p>ตัวชี้วัดขั้นพื้นฐาน</p> <p>มีการจัดกิจกรรมด้านบันเทิงต่างๆ ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมและขณะเดียวกันต้องได้รับความรู้ด้วย โดยเป็นการเรียนรู้จากกิจกรรมที่เป็นสาระบันเทิงอย่างหลากหลาย</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ห้องสมุดประชาชน - ห้องเรียนรู้กลุ่มอาชีพชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดสื่อที่สามารถก่อให้เกิดลักษณะของการเรียนรู้ที่รื่นรมย์และมีชีวิตชีวา เช่น วีดิทัศน์ เทปบันทึกภาพ เทปบันทึกเสียง แผ่นเสียง ภาพสไลด์ ฯลฯ - จัดกิจกรรมเผยแพร่ผลงานกลุ่มอาชีพ ทั้งในด้านการดำเนินงาน การรวมกลุ่ม การฝึกและพัฒนาอาชีพ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนหรือคนจากชุมชนอื่นๆ มาเรียนรู้จากกลุ่มอาชีพของชุมชนได้อย่างแท้จริง

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ลักษณะที่พึงประสงค์	ประเภทของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ควรจัด	ลักษณะกิจกรรมที่ควรจัด
	ลานกิจกรรมชุมชน	จัดบริการเครื่องเล่นสำหรับเด็ก จัดกิจกรรมเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ และสถานสหายใจครอบครัว เช่น กิจกรรม ศิลปะการร้องเพลง การเล่นเกมส์ต่างๆ
<p>ลักษณะที่พึงประสงค์ 6</p> <p>เป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริง (Virtual Learning Center)</p> <p>ตัวชี้วัดขั้นพื้นฐาน</p> <p>เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ส่งเสริมเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ และพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริง โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และเป็นแหล่งรวมสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ารับบริการอิเล็กทรอนิกส์ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ารับบริการสืบค้นสารสนเทศโดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต</p>	ห้องอินเทอร์เน็ตชุมชน	จัดบริการให้สืบค้นข้อมูลที่เป็นความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ที่บุคคลในชุมชนสนใจ/จัดบริการเป็นศูนย์ข้อมูลด้านต่างๆ โดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เช่น ข้อมูลด้านวัฒนธรรม ซึ่งค้นหาโดยเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่มีข้อมูลด้านวัฒนธรรม เช่น หอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์/จัดบริการส่งเสริมการศึกษาในระบบทางไกล เช่น ให้บริการศึกษาด้วยตนเองผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยผู้มาใช้บริการลงทุนเขียนเรียนกับสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายอินเทอร์เน็ต/ให้บริการสืบค้นสารสนเทศโดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ที่ผู้ใช้สามารถเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้สะดวก รวดเร็ว ซึ่งเชื่อมต่อกับแหล่งสารสนเทศต่างๆ

4.7 แนวทางและขั้นตอนการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จึงได้กำหนดแนวทางและขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, 2548)

4.7.1 แนวทางและขั้นตอนการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

1) การจัดทำแผนยุทธศาสตร์

ในระดับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา ควรกำหนดให้มีประเด็นการพัฒนา ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในการประชุมคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่น และนำเสนอประเด็นดังกล่าว เพื่อสอบถามข้อคิดเห็นของประชาชนผ่านเวทีประชาชน

2) การจัดทำแผนเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

เป็นการแปลงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนามาเป็นแผนพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อนำไปสู่การจัดตั้งงบประมาณ โดยมีการกำหนดขั้นตอนการจัดทำแผน ดังนี้

2.1) ศึกษาความต้องการของประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับการใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ตลอดจนการวิเคราะห์โครงสร้างและทิศทางการเจริญเติบโตของชุมชน จำนวนประชากร อัตราการเจริญเติบโต ลักษณะการใช้เวลาว่าง ประเมินปัญหาและความต้องการ และศึกษาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำแผนพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้สอดคล้องกับศักยภาพของประชาชนพื้นที่ ปัญหาและความต้องการของชุมชน รวมทั้งให้สอดคล้องกับแหล่งการเรียนรู้ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2) จัดลำดับความสำคัญของความต้องการของประชาชน เพื่อกำหนดประเภทของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และกิจกรรมตามความต้องการและความสนใจของประชาชน โดยพิจารณาขีดความสามารถด้านงบประมาณและบุคลากร

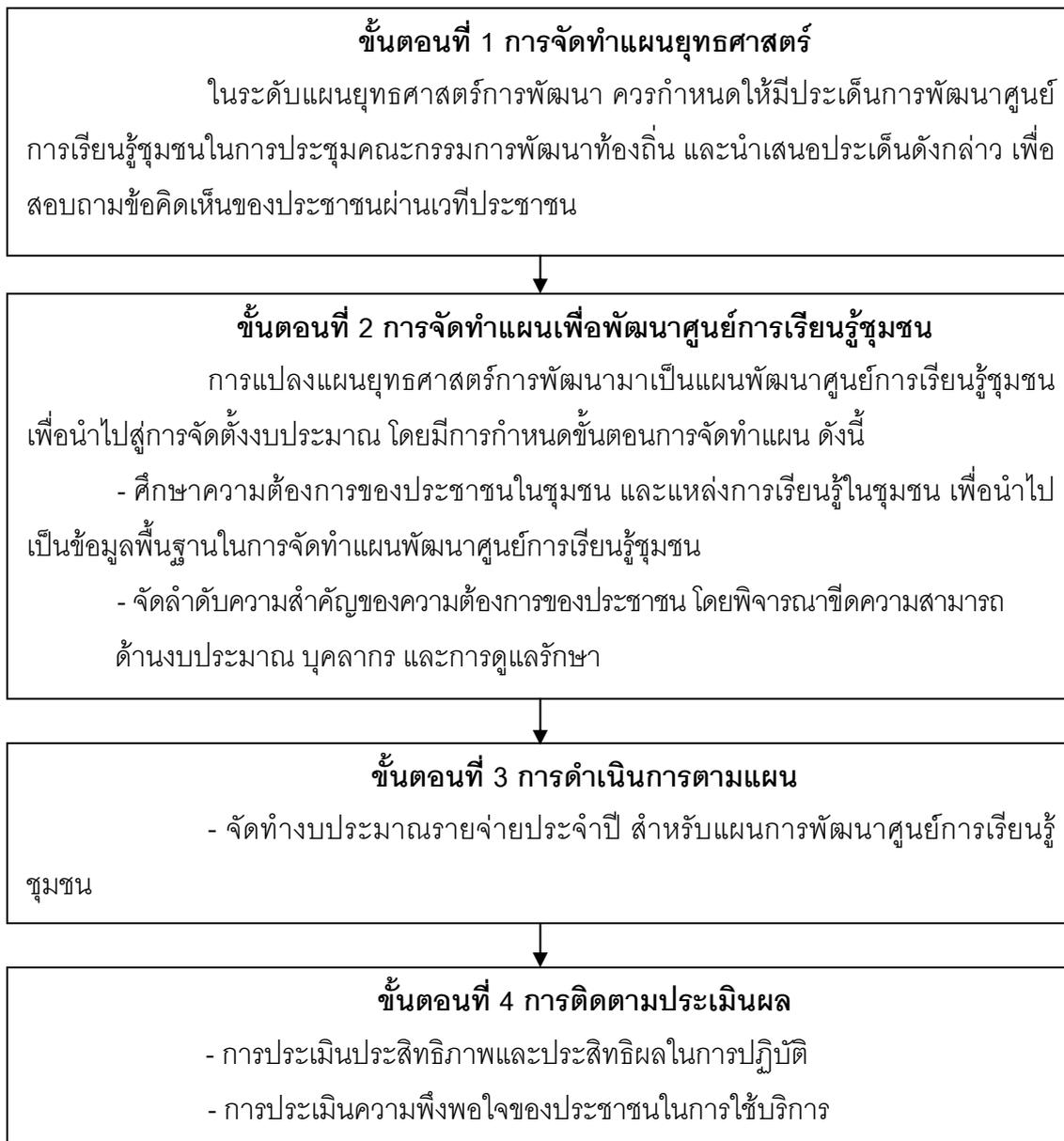
3) การดำเนินการตามแผน

นำกิจกรรมที่จะดำเนินงานเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งกำหนดไว้ในแผนพัฒนา มาจัดทำแผนพัฒนาประจำปี และจัดทำโครงการเพื่อบรรจุในข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี เพื่อดำเนินการต่อไป

4) การติดตามประเมินผล

ควรมีการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และประเมินความพึงพอใจของประชาชนผู้ใช้บริการ

จากขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น สรุปเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

แผนภาพที่ 2.1 แนวทางและขั้นตอนการดำเนินงานพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

5. ทฤษฎีการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้สำคัญๆ ในช่วงศตวรรษ 21 ที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง และเกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 3 ทฤษฎี คือ 1. ทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences) 2. ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism)

3. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Theory of Cooperative or Collaborative Learning) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ทศนา แคมมณี, 2550, หน้า 80-107)

5.1 ทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences)

ผู้บุกเบิกทฤษฎีนี้ คือ การ์ดเนอร์ (Gardner) จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) ในปี ค.ศ. 1983 เขาได้เขียนหนังสือชื่อ “Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences” แนวคิดของเขาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดเกี่ยวกับ “เชาวน์ปัญญา” และกลายเป็นทฤษฎีที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

เชาวน์ปัญญา 8 ด้าน ตามแนวคิดของการ์ดเนอร์ มีดังนี้

1) เชาวน์ปัญญาด้านภาษา (linguistic intelligence)

เชาวน์ปัญญาด้านนี้ถูกควบคุมโดยสมองส่วนที่เรียกว่า “broca’s area” สติปัญญาด้านนี้แสดงออกทางความสามารถในการอ่าน การเขียน การพูดอภิปราย การสื่อสารกับผู้อื่น การใช้คำศัพท์ การแสดงออกของความคิด การประพันธ์ การแต่งเรื่อง การเล่าเรื่อง

2) เชาวน์ปัญญาด้านคณิตศาสตร์หรือการใช้เหตุผลเชิงตรรกะ (Logical-Mathematical Intelligence)

ผู้ที่มีอัจฉริยภาพด้านการใช้เหตุผลเชิงตรรกะ มักจะคิดโดยใช้สัญลักษณ์ มีระบบระเบียบในการคิด ชอบคิดวิเคราะห์ แยกแยะสิ่งต่างๆ ให้เห็นชัดเจน ชอบคิดและทำอะไรตามเหตุผล เข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ง่าย ชอบและทำคณิตศาสตร์ได้ดี

3) สติปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial intelligence)

เชาวน์ปัญญาด้านนี้ถูกควบคุมโดยสมองซีกขวา และแสดงออกทางความสามารถด้านศิลปะ การวาดภาพ การสร้างภาพ การคิดเป็นภาพ การเห็นรายละเอียด การใช้สี การสร้างสรรค์งานต่างๆ และมักจะเป็นผู้มองเห็นวิธีแก้ปัญหาในมโนภาพ

4) เชาวน์ปัญญาด้านดนตรี (Musical Intelligence)

เชาวน์ปัญญาด้านนี้ถูกควบคุมโดยสมองซีกขวา แต่ยังไม่สามารถระบุตำแหน่งที่แน่นอนได้ บุคคลที่มีสติปัญญาด้านนี้ จะแสดงออกทางความสามารถในด้านจังหวะ การร้องเพลง การฟังเพลงและดนตรี การแต่งเพลง การเต้น และมีความไวต่อการรับรู้เสียงและจังหวะต่างๆ

5) เชาวน์ปัญญาด้านการเคลื่อนไหวร่างกายและกล้ามเนื้อ (Bodily-Kinesthetic Intelligence)

เชาวน์ปัญญาด้านนี้ถูกควบคุมโดยสมองส่วนที่เรียกว่าคอร์เท็กซ์ โดยด้านซ้ายควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกายซีกขวา และด้านขวาควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกายซีกซ้าย สติปัญญาทางด้านนี้สังเกตได้จากความสามารถในการเคลื่อนไหวร่างกาย เช่น ในการเล่นกีฬา และเกมต่างๆ การใช้ภาษาท่าทาง การแสดง การเต้นรำ

6) เชาวน์ปัญญาด้านการสัมพันธ์กับผู้อื่น (Interpersonal Intelligence)

เชาวน์ปัญญาด้านนี้ ถูกควบคุมโดยสมองส่วนหน้า ความสามารถที่แสดงออกทางด้านนี้ เห็นได้จากการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การทำงานกับผู้อื่น การเข้าใจและเคารพผู้อื่น การแก้ปัญหาความขัดแย้ง และการจัดระเบียบ ผู้มีความสามารถทางด้านนี้ มักเป็นผู้มีความไวต่อความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น ความเป็นมิตร ชอบช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้อื่น

7) เชาวน์ปัญญาด้านการเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence)

บุคคลที่มีความสามารถในการเข้าใจตนเอง มักเป็นคนที่ชอบคิด พิจารณา ไตร่ตรอง มองตนเอง และทำความเข้าใจถึงความรู้สึกและพฤติกรรมของตนเอง มักเป็นคนที่มั่นคง ในความคิดความเชื่อต่างๆ จะทำอะไรมักต้องการเวลาในการคิดไตร่ตรอง และชอบที่จะคิดคนเดียว ชอบความเงียบสงบ สติปัญญาทางด้านนี้ มักเกิดร่วมกับสติปัญญาด้านอื่น มีลักษณะเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างเชาวน์ปัญญา อย่างน้อย 2 ด้านขึ้นไป

8) เชาวน์ปัญญาด้านความเข้าใจธรรมชาติ (Naturalist Intelligence)

เชาวน์ปัญญาด้านนี้ เป็นความสามารถในการสังเกตสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การจำแนกแยะแยะ จัดหมวดหมู่ สิ่งต่างๆ รอบตัว บุคคลที่มีความสามารถทางด้านนี้ มักเป็นผู้รักธรรมชาติ เข้าใจธรรมชาติ ตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อมรอบตัว และมักจะชอบและสนใจสัตว์ ชอบเลี้ยงสัตว์เลี้ยง

เนื่องจากเชาวน์ปัญญาทุกด้านเป็นส่วนหนึ่งของการถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ เชาวน์ปัญญาแต่ละด้านจึงแสดงออกในระดับพื้นฐานเหมือนกัน โดยเป็นอิสระจากอิทธิพลทางการศึกษาและวัฒนธรรม ซึ่งความสามารถนี้จะแสดงอย่างเด่นชัดในช่วงปีแรกของชีวิต และต่อๆ มาจะค่อยๆ พัฒนาโดยการสัมพันธ์กับระบบสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น แสดงออกทางเสียงเพลง การวาดภาพ ข้อเขียน เรื่องราว เป็นต้น ต่อไปการพัฒนาจะค่อยๆ เพิ่มระดับความซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ และในช่วงวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ จะแสดงออกผ่านทางกิจกรรมและการประกอบอาชีพต่างๆ

5.2 ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism)

ไวโกทสกี (Vygotsky) เป็นนักจิตวิทยาชาวรัสเซียที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาในสมัยเดียวกับเพียเจตต์ (Piaget) ผลงานของเขาเป็นที่ยอมรับกันในประเทศรัสเซีย และเริ่มเผยแพร่สู่ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศต่างๆ ในยุโรป เมื่อได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษในปี ค.ศ. 1962

ทฤษฎีพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาของเพียเจตต์และของไวโกทสกี เป็นรากฐานที่สำคัญของทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) เพียเจตต์อธิบายว่า พัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาของบุคคลมีการปรับตัวผ่านทางกระบวนการซึมซาบหรือดูดซึม (Assimilation) และกระบวนการปรับโครงสร้างทางปัญญา (Accommodation) พัฒนาการเกิดขึ้นเมื่อบุคคลรับและซึมซาบข้อมูลหรือประสบการณ์ใหม่เข้าไปสัมพันธ์กับความรู้หรือโครงสร้างทางปัญญาที่มีอยู่เดิม หากไม่สามารถสัมพันธ์กันได้ จะเกิดภาวะไม่สมดุลขึ้น (Disequilibrium) บุคคลจะพยายามปรับสภาวะให้อยู่ในภาวะสมดุล (Equilibrium) โดยใช้กระบวนการปรับโครงสร้างทางปัญญา (Accommodation) เพียเจตต์เชื่อว่า (Piaget, 1972, pp. 1-12 อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, 2550, หน้า 91) คนทุกคนจะมีการพัฒนาเชาวน์ปัญญาไปตามลำดับขั้น จากการมีปฏิสัมพันธ์และประสบการณ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการคิดเชิงตรรกะและคณิตศาสตร์ (Logical-Mathematical Experience) รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ทางสังคม (Equilibration) ของบุคคลนั้น ส่วนก๊อทสกีเน้นความสำคัญของความแตกต่างระหว่างบุคคลและการให้ความช่วยเหลือผู้เรียนเพื่อให้ก้าวหน้า จากระดับพัฒนาการที่เป็นอยู่ ไปถึงระดับพัฒนาการที่มีศักยภาพจะไปถึงได้ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมและสังคมมาก เขาอธิบายว่ามนุษย์ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมตั้งแต่แรกเกิด ซึ่งนอกจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติแล้ว ก็ยังมีสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งก็คือวัฒนธรรมที่แต่ละสังคมสร้างขึ้น ดังนั้นสถาบันสังคมต่างๆ เริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัว จะมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาของแต่ละบุคคล นอกจากนั้นภาษายังเป็นเครื่องมือสำคัญของเด็ก เริ่มด้วยการพัฒนาที่แยกจากกัน แต่เมื่ออายุมากขึ้นพัฒนาการทั้ง 2 ด้านจะเป็นไปร่วมกัน ทั้งเพียเจตต์และก๊อทสกี นับว่าเป็นนักทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มพุทธินิยม (Cognitive) ซึ่งเป็นกลุ่มที่ให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับ "Cognition" หรือกระบวนการรู้คิด หรือกระบวนการทางปัญญา

โจแนสเซน (Jonassen, 1992, pp. 138-139 อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, 2550, หน้า 93) กล่าวย้าว่า ทฤษฎีการสร้างความรู้จะให้ความสำคัญกับกระบวนการและวิธีการของบุคคลในการสร้างความรู้ความเข้าใจจากประสบการณ์ รวมทั้งโครงสร้างทางปัญญาและความเชื่อ

ที่ใช้ในการแปลความหมาย เหตุการณ์และสิ่งต่างๆ เขาเชื่อว่าคนทุกคนมีโลกของตัวเอง ซึ่งเป็นโลกที่สร้างขึ้นด้วยความคิดของตน และคงไม่มีใครกล่าวได้ว่าโลกไหนจะเป็นจริงไปกว่ากัน เพราะโลกของใครก็คงเป็นจริงสำหรับคนนั้น ดังนั้น โลกนี้จึงไม่มีความจริงเดียวที่จริงที่สุด ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มนี้ถือว่าสมองเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดที่เราสามารถใช้ในการแปลความหมายของปรากฏการณ์ เหตุการณ์ และสิ่งต่างๆ ในโลกนี้ ซึ่งการแปลความหมายดังกล่าว เป็นเรื่องที่เป็นส่วนตัว (Personal) และเป็นเรื่องเฉพาะตัว (Individualistic) เพราะการแปลความหมายของแต่ละบุคคล ขึ้นกับการรับรู้ประสบการณ์ ความเชื่อ ความต้องการ ความสนใจ และภูมิหลังของแต่ละบุคคล ซึ่งมีความแตกต่างกัน

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ เป็นกระบวนการในการ “Acting on” ไม่ใช่ “taking in” กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนจะต้องจัดกระทำกับข้อมูล ไม่ใช่เพียงรับข้อมูลเข้ามา และนอกจากกระบวนการเรียนรู้จะเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ภายในสมอง (internal mental interaction) แล้ว ยังเป็นกระบวนการทางสังคมอีกด้วย การสร้างความรู้จึงเป็นกระบวนการทั้งทางด้านสติปัญญาและสังคมควบคู่กันไป

5.3 ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Theory of Cooperative or Collaborative Learning)

การเรียนรู้แบบร่วมมือ คือ การเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อย โดยมีสมาชิกกลุ่มที่มีความสามารถแตกต่างกัน ช่วยกันเรียนรู้เพื่อไปสู่เป้าหมายของกลุ่ม เนื่องจากการศึกษาปัจจุบันมีการส่งเสริมการเรียนรู้แบบแข่งขันและแบบรายบุคคล จึงจำเป็นต้องหันมาส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี รวมทั้งได้เรียนรู้ทักษะทางสังคมและการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิต ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ มีรายละเอียดสำคัญดังนี้

5.3.1 องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบร่วมมือ

การเรียนรู้แบบร่วมมือไม่ได้มีความหมายเพียงว่า มีการจัดให้ผู้เรียนเข้ากลุ่มแล้วให้ทำงาน และบอกผู้เรียนให้ช่วยกันทำงานเท่านั้น การเรียนรู้จะเป็นแบบร่วมมือได้ ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญครบ 5 ประการ ดังนี้ (Johnson and Johnson, 1994, pp. 31-37 อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2550, หน้า 99-101)

1) การพึ่งพาและเกื้อกูลกัน (Positive Interdependence)

กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือ จะต้องมีความตระหนักว่า สมาชิกกลุ่มทุกคนมีความสำคัญ และความสำเร็จของกลุ่มขึ้นกับสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ในขณะเดียวกันสมาชิกแต่ละคนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มประสบความสำเร็จ ความสำเร็จของบุคคลและของกลุ่ม

ขึ้นอยู่กับกันและกัน ดังนั้นแต่ละคนต้องรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตน และในขณะเดียวกันก็ช่วยเหลือสมาชิกคนอื่นๆ ด้วย เพื่อประโยชน์ร่วมกัน การจัดกลุ่มเพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกันนี้ ทำได้หลายทาง เช่น การให้ผู้เรียนมีเป้าหมายเดียวกัน หรือให้ผู้เรียนกำหนดเป้าหมายในการทำงาน/การเรียนรู้ร่วมกัน (Positive Goal Interdependence) การให้รางวัลตามผลงานของกลุ่ม (Positive Reward Interdependence) การให้งานหรือวัสดุอุปกรณ์ที่ทุกคนต้องทำหรือใช้ร่วมกัน (Positive Resource Interdependence) การมอบหมายบทบาทหน้าที่ในการทำงานร่วมกันให้แต่ละคน (Positive Role Interdependence)

2) การปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด (Face-To-Face Promotive Interaction)

การที่สมาชิกในกลุ่มมีการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันในทางที่จะช่วยให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย สมาชิกกลุ่มจะห่วงใยไว้วางใจ ส่งเสริม และช่วยเหลือกันและกันในการทำงานต่างๆ ร่วมกัน ส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

3) ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ของสมาชิกแต่ละคน (Individual Accountability)

สมาชิกในกลุ่มการเรียนรู้ทุกคนจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบ และพยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถไม่มีใครที่จะได้รับประโยชน์โดยไม่ทำหน้าที่ของตน ดังนั้นกลุ่มจึงจำเป็นต้องมีระบบการตรวจสอบผลงาน ทั้งที่เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม วิธีการที่สามารถส่งเสริมให้ทุกคนได้ทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ที่มีหลายวิธี เช่น การจัดกลุ่มให้เล็ก เพื่อจะได้มีการเอาใจใส่กันและกันได้อย่างทั่วถึง

4) การใช้ทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย (Interpersonal and small-group skills)

การเรียนรู้แบบร่วมมือจะประสบความสำเร็จได้ ต้องอาศัยทักษะที่สำคัญหลายประการ เช่น ทักษะทางสังคม ทักษะการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะการทำงานกลุ่ม ทักษะการสื่อสาร และทักษะการแก้ปัญหาขัดแย้ง รวมทั้งการเคารพ ยอมรับ และไว้วางใจกันและกัน

5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (Group Processing)

กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือจะต้องมีการวิเคราะห์กระบวนการทำงานของกลุ่ม เพื่อช่วยให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้และปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มครอบคลุมการวิเคราะห์เกี่ยวกับวิธีการทำงานของกลุ่ม พฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มครอบคลุมการวิเคราะห์เกี่ยวกับวิธีการทำงานของกลุ่ม พฤติกรรมของสมาชิกกลุ่ม และผลงานของกลุ่ม การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มนี้เป็นยุทธวิธีหนึ่งที่ส่งเสริมให้กลุ่มตั้งใจทำงาน เพราะรู้ว่าจะได้รับ

ข้อมูลป้อนกลับ และช่วยฝึกทักษะการรู้คิด (Meta-Cognition) คือ สามารถที่จะประเมินการคิด และพฤติกรรมของคนที่ได้ทำไป

5.3.2 ผลดีของการเรียนรู้แบบร่วมมือ

การเรียนรู้แบบร่วมมือส่งผลดีต่อผู้เรียนตรงกันในด้านต่างๆ ดังนี้ (Johnson, Johnson and Holubec, 1994, pp.13-14 อ้างถึงใน ทิศนา แขมมณี, 2550, หน้า 101-102)

1) มีความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายมากขึ้น (Greater Efforts to Achieve)

การเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยให้ผู้เรียนมีความพยายามที่จะเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมาย เป็นผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และมีผลงานมากขึ้น การเรียนรู้มีความคงทนมากขึ้น (Long-term Retention) มีแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีการใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้เหตุผลดีขึ้น และคิดอย่างวิจารณ์ญาณมากขึ้น

2) มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนดีขึ้น (More Positive Relationships Among Students)

การเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยให้ผู้เรียนมีน้ำใจนักกีฬามากขึ้น ใส่ใจในผู้อื่นมากขึ้น เห็นคุณค่าของความแตกต่าง ความหลากหลาย การประสานสัมพันธ์ และการรวมกลุ่ม

3) มีสุขภาพจิตดีขึ้น (Greater Psychological Health)

การเรียนรู้แบบร่วมมือ ช่วยให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตดีขึ้น มีความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเองและมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาทักษะทางสังคมและความสามารถในการเผชิญกับความเครียดและความผันแปรต่างๆ

ผลของการเรียนรู้แบบร่วมมือทั้ง 3 ด้าน แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนในแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 2.2 ผลการเรียนรู้แบบร่วมมือ

ที่มา : Johnson, Johnson and Holubec (1994, p. 13 อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, 2550, หน้า 102)

5.3.3 ประเภทของกลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือ

กลุ่มการเรียนรู้ที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไป มี 3 ประเภท คือ

1) กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมืออย่างเป็นทางการ (Formal Cooperative Learning Groups)

กลุ่มประเภทนี้ จัดขึ้นโดยการวางแผน จัดระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีการและเทคนิคต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้ร่วมมือกันเรียนรู้สาระต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจเป็นหลายๆ ชั่วโมงติดต่อกัน หรือหลายสัปดาห์ติดต่อกัน จนกระทั่งผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนด

2) กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการ (Informal Cooperative Learning Groups)

กลุ่มประเภทนี้จัดขึ้นเฉพาะกิจเป็นครั้งคราว โดยสอดแทรกอยู่ในการบรรยาย สามารถจัดกลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือสอดแทรกเข้าไปเพื่อช่วยให้ผู้เรียนมุ่งความสนใจหรือใช้ความคิดเป็นพิเศษในสาระบางจุด

3) กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมืออย่างถาวร (Cooperative Base Groups)

กลุ่มประเภทนี้เป็นกลุ่มการเรียนรู้ที่สมาชิกกลุ่มมีประสบการณ์การทำงาน/การเรียนรู้ร่วมกันมานานจนกระทั่งเกิดสัมพันธภาพที่แน่นแฟ้น สมาชิกกลุ่มมีความผูกพัน ห่วงใยช่วยเหลือกันและกันอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่าทฤษฎีทางการศึกษาซึ่งกำลังอยู่ในความนิยมในวงการศึกษารวมทั้งของประเทศไทย และประเทศทางซีกโลกตะวันตก ในปัจจุบันทั้ง 3 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences) ให้ความสนใจเกี่ยวกับเชาวน์ปัญญาของมนุษย์ ซึ่งมีได้มีเพียงความสามารถทางด้านภาษาและคณิตศาสตร์เท่านั้น แต่มีอยู่อย่างหลากหลายถึง 8 ด้านด้วยกัน ได้แก่ เชาวน์ปัญญาด้านภาษา คณิตศาสตร์ มิติสัมพันธ์ ดนตรี การเคลื่อนไหวร่างกาย และกล้ามเนื้อ การสัมพันธ์กันผู้อื่น การเข้าใจตนเอง และการเข้าใจธรรมชาติ ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) พื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาของเพียเจต์ ซึ่งอธิบายกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ว่า เป็นประสบการณ์เฉพาะตน และเป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้จัดกระทำ (Acting on) กับข้อมูลทั้งหลายที่รับเข้ามา มิใช่เป็นเพียงผู้รับข้อมูล (Taking in) เท่านั้น และทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) เป็นทฤษฎีที่เน้นการให้ผู้เรียนช่วยกันในการเรียนรู้ โดยมีการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีการพึ่งพาอาศัยกันในการเรียนรู้ มีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด มีการสัมพันธ์กัน มีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม มีการวิเคราะห์กระบวนการของกลุ่ม และมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบงานร่วมกัน การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ มีหลายรูปแบบ สามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความต้องการได้

6. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

6.1 การบริหารจัดการคุณภาพ

แนวความคิดของวอลเทอร์ (Walter A. Stewart) นักสถิติชาวอเมริกันที่เริ่มใช้หลักการทางสถิติมาประยุกต์ในการควบคุมคุณภาพ ที่เรียกว่า การควบคุมคุณภาพเชิงสถิติ (Statistic Quality Control) หรือ SQC โดยที่ Stewart ได้พัฒนาแผนภูมิการควบคุม (Control Chart) และการสุ่มตัวอย่างเพื่อทดสอบผลิตภัณฑ์ ตลอดจนสร้างวงจรควบคุมคุณภาพที่เรียกว่า Stewart Circle ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ Plan Do Study Action หรือ PDSA ที่ต่อมา มีการพัฒนาปรับปรุงโดย Deming กลายเป็น Deming Circle หรือ วงจร PDCA (ณัฐพันธุ์ เขจรนันท์, 2545, หน้า 36)

จูราน (Joseph M. Juran) ให้ความหมาย “คุณภาพ” ว่า หมายถึง ความเหมาะสมกับการใช้งาน (Fitness for Use) ของผู้ซื้อผลิตภัณฑ์ หรือผู้รับบริการ โดยเริ่มใช้ต้นแนวคิดเกี่ยวกับ ลูกค้าภายใน (Internal Customer) และให้ความสำคัญกับต้นทุนแห่งคุณภาพ (Cost of Quality) โดยพิจารณาประโยชน์ใช้สอยและการควบคุมด้วยการบริหารคุณภาพ และมีความเชื่อว่าความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในการผลิต และการดำเนินงานสามารถควบคุมได้ด้วยการจัดการที่ดี โดยการค้นหาปัญหาสำคัญเพียง 2 – 3 ปัญหา (Vital Few) ที่แก้ไขแล้ว จะให้ผลอย่างมากต่อการพัฒนาคุณภาพ และกล่าวว่า การจัดการคุณภาพประกอบด้วย การวางแผน การควบคุม และการปรับปรุงคุณภาพ (ณัฐพันธุ์ เขจรนันท์, 2545, หน้า 36)

แนวความคิดของ William Edwards Deming นักสถิติชาวอเมริกันที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพให้กับระบบอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น และกลับมากระตุ้นให้วงการธุรกิจและอุตสาหกรรมของอเมริกาตื่นตัว พัฒนาคุณภาพ และเปิดรับหลักการของการจัดการคุณภาพโดยรวม (Total Quality Management) หรือ TQM นอกจากนี้ Deming ยังเสนอหลักการสำคัญในการจัดการคุณภาพ 14 ข้อ (Deming's 14 Points) ได้แก่ (วิฑูรย์ สิมะโชคดี, 2550)

1. สร้างปณิธานที่มุ่งมั่นในการปรับปรุงคุณภาพของสินค้าหรือบริการ โดยผู้บริหารต้องมุ่งมั่นแน่วแน่ในเรื่องของการสร้างคุณภาพ ต้องวางแผนทั้งระยะสั้น และระยะยาวอย่างชัดเจน ต้องผูกพันกับเป้าหมายอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ต้องอดทนเพียงพอที่จะรอผลลัพธ์ให้เกิดขึ้นโดยไม่ย่อท้อง่าย ๆ โดยที่การตั้งปณิธานอย่างมุ่งมั่นและแน่วแน่เช่นนี้ ผู้บริหารควรมุ่งมั่น ไปยัง 4 เป้าหมายหลักคือ นวัตกรรม (Innovation) การวิจัยและพัฒนา (Research and Development) การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) และการบำรุงรักษาเชิงป้องกัน (Preventive Maintenance)

2. ยอมรับปรัชญาการบริหารคุณภาพใหม่ ๆ ผู้บริหารจะต้องยอมรับ “วัฒนธรรมแห่งคุณภาพ” เสมือนหนึ่งเป็นปรัชญาดำเนินชีวิต หรือลัทธิทางศาสนา และต้องให้คุณภาพเป็นส่วนหนึ่งของงาน ตลอดจนกระบวนการผลิตให้จงได้ เพราะเท่ากับเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อพนักงานทุกคน จากเดิมที่เพียงทำงานตามคำสั่ง กลายมาเป็นสามารถดูแลรับผิดชอบผลงานของตนเองได้

3. ยุติการควบคุมคุณภาพโดยอาศัยการตรวจสอบ เพราะการควบคุมคุณภาพต้องมุ่งที่การควบคุม “กระบวนการผลิต” เป็นสำคัญไม่ใช่อาศัยการตรวจสอบที่ตัวสินค้าหลังจากผลิตเสร็จแล้วเท่านั้น เนื่องจากการตรวจสอบขั้นสุดท้ายไม่ได้เป็นการป้องกันความผิดพลาดไม่ให้เกิดขึ้นแต่อย่างใด

4. ยุติการดำเนินธุรกิจโดยการตัดสินใจที่ราคาขายเพียงอย่างเดียว การใช้ราคาต่ำสุดแต่เพียงอย่างเดียวถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะราคาขายของสินค้าจะไม่มีจุดหมายใดๆ หากธุรกิจไม่มีมาตรฐาน หรือ ถูกค่าขาดความเชื่อถือต่อคุณภาพของสินค้านั้นๆ

5. ปรับปรุงระบบการผลิตและระบบการให้บริการอย่างต่อเนื่องการสร้างเสริมคุณภาพให้เกิดขึ้นไม่ใช่งานที่จะทำให้เสร็จเพียงครั้งเดียวแต่ต้องพัฒนาและปรับปรุงอย่างค่อยเป็นค่อยไป ต้องทำอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องตลอดไป ทั้งนี้ การใช้วงจรของเดมมิ่ง (PDCA or Deming Cycle) จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการปรับปรุงกระบวนการอย่างต่อเนื่องภายใต้ขั้นตอนที่เริ่มต้น การวางแผน การลงมือทำ การตรวจสอบ และการนำไปปฏิบัติ

6. ทำการฝึกอบรมทักษะอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งผู้บริหารจะต้องทำแผนฝึกอบรมและให้การศึกษากับพนักงานทุกคนในเรื่องของคุณภาพตลอดจนการบริหารจัดการคุณภาพ โดยเฉพาะ “การควบคุมทางสถิติ” ตลอดจน “เครื่องมือแห่งคุณภาพ ประเภทต่างๆ” ในขณะเดียวกัน การฝึกอบรมต้องดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ ทำซ้ำบ่อยๆ เท่าที่จำเป็นเพื่อทบทวน ตอกย้ำให้การบริหารคุณภาพเป็นไปอย่างมีคุณภาพ

7. สร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้น ในการสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นอย่างมีคุณภาพนั้น นับเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของการสร้างวัฒนธรรมแห่งคุณภาพให้เกิดขึ้นในองค์กร โดยเฉพาะการทำให้พนักงานเป็นผู้นำตนเองให้จงได้ เพื่อรับผิดชอบในผลงานของตนเอง ด้วยการทำให้ถูกต้องตั้งแต่เริ่มต้น (Right the First Time)

8. กำจัดความกลัวให้หมดไป องค์กรและผู้บริหารต้องสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ โดยที่หัวหน้างาน พนักงานต้องกล้าที่จะสอบถามในสิ่งที่ตัวเองไม่รู้ หรือไม่เข้าใจและไม่กลัวที่จะต้องแสดงออก ทั้งนี้ผู้บริหารต้องเปิดโอกาสและกระตุ้นให้พนักงานกล้าแสดงออกเพื่อเสนอแนะวิธีปรับปรุงคุณภาพให้ดีขึ้น

9. ทำลายสิ่งกีดขวางความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ โดยผู้บริหารต้องกำจัดโครงสร้างที่เป็นอุปสรรคหรือกำแพงที่ขวางกั้นการติดต่อประสานงานกันอย่างเป็นระบบและอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างหน่วยงานต่างๆ ภายในองค์กรให้หมดสิ้นไป เพื่อให้พนักงานต่างหน่วยงานแต่มีงานที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงคุณภาพสามารถร่วมมือกันทำงานได้อย่างเต็มที่

10. ยกเลิกคำขวัญ คติพจน์ และเป้าหมายที่ตั้งตามอำเภอใจ หรือจงจำกัด คำขวัญและเป้าหมาย (ที่เกินความจำเป็น) โดยที่คำขวัญและเป้าหมายอาจจะไม่มีความหมายแต่อย่างใด หากปราศจากแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ดังนั้น การใช้คำขวัญและเป้าหมายเพื่อจูงใจหรือ

กระตุ้นเตือนผู้บริหารต้องมั่นใจว่าได้เสนอแนะวิธีปฏิบัติที่จะทำให้สามารถบรรลุ คำขวัญหรือเป้าหมายนั้นๆ ได้

11. ยกเลิกการกำหนดจำนวนโควต้าที่เป็นตัวเลข เนื่องจากการกำหนดโควต่าการผลิตมักทำให้พนักงานฝ่ายผลิตมุ่งสนใจด้านปริมาณมากกว่าคุณภาพของผลผลิต ผู้บริหารจึงไม่ควรใช้โควต่าการผลิตที่ระบุเป็นจำนวนตัวเลขขั้นต่ำมาใช้วัดผลงานของพนักงานแต่เพียงอย่างเดียว

12. ยกเลิกสิ่งทีกีดขวางความภาคภูมิใจของพนักงาน เพราะการมุ่งเน้นที่เป้าหมายหรือโควต่าการผลิตมากกว่าด้านคุณภาพ จะทำให้ความภาคภูมิใจต่อผลงาน (คุณภาพ) ลดน้อยลง เนื่องจากไม่ได้มีส่วนร่วมในการปรับปรุงคุณภาพ ซึ่งการมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจและพอใจในงานมากขึ้น

13. การศึกษาและการเจริญเติบโต จะต้องทำการจัดทำแผนการศึกษาและการจัดให้มีการฝึกอบรมที่เข้มข้น โดยแผนการศึกษา และการฝึกอบรมนับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะรองรับโครงการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง และสร้างควมมีประสิทธิภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้นไป และด้วยเหตุที่เทคโนโลยีการผลิตเกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้น การฝึกอบรมจึงเป็นการพัฒนาพนักงาน อีกทั้งเป็นการลงทุนระยะยาวที่จะมีผลต่อความสำเร็จหรือความอยู่รอดขององค์กรในอนาคต

14. ลงมือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารต้องจัดองค์กรและนำตนเองเข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับปรุงคุณภาพ โดยลงมือปฏิบัติด้วยการเป็นส่วนหนึ่งของทีมงาน ภายใต้การเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ผู้บริหารต้องยึดมั่นผูกพันในคุณภาพอย่างจริงจัง และต้องเป็นการผูกพันระยะยาว มิใช่การเฝ้าดูผลสำเร็จระยะสั้นแต่เพียงอย่างเดียว (วิฑูรย์ สิมะโชคดี, 2550, หน้า 32 – 45)

6.2 การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participative Management)

การบริหารแบบมีส่วนร่วม มีหลักการที่มุ่งให้สมาชิกในองค์กรมีโอกาสทำงานร่วมกันเป็นทีมหรือเป็นกลุ่ม ให้ทุกคนมีส่วนร่วม งานจึงประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิภาพ การจัดการแบบมีส่วนร่วม เน้นการจัดการที่ผู้เกี่ยวข้องหรือควบคุมปัญหาได้ มาช่วยกันแก้ปัญหาแบบเป็นทีม ซึ่งจะได้ยอมรับในปัญหา และช่วยกันแก้ปัญหาได้ดีขึ้นมักจะได้ผลทางจิตวิทยา สร้างขวัญกำลังใจในการทำงานของทุกคนด้วย (คุณวุฒิ คนฉลาด, 2540, หน้า 165)การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นการบริหารที่เปิดโอกาสให้พนักงานทุกระดับได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ภายในขอบเขตหน้าที่ของตน ถือว่าเป็นการบริหารที่ดีและเหมาะสม

ที่สุดกับคุณสมบัติของมนุษย์ในปัจจุบัน การบริหารแบบมีส่วนร่วมนี้เป็นหลักการสำคัญของการบริหารแบบใหม่ที่เรียกว่า การบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์การ (Total Quality Control หรือ TQC) (สมเดช สีแสง, 2547, หน้า 229)

6.2.1 ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ธงชัย สันติวงษ์ (2543, หน้า 138) ได้ให้ความหมาย การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ การที่ผู้บริหาร หรือ เจ้าของกิจการ ใช้วิธีการแบบเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงาน ได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานด้านต่างๆ เช่น การให้มีส่วนร่วมในการวางแผน ช่วยเสนอแนะข้อคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจ ของผู้บริหาร ตลอดจนการให้โอกาสและอิสระกับกลุ่มที่จะตัดสินใจ ทำงานเองภายใต้เป้าหมาย และนโยบายที่มอบหมายไว้ให้กว้าง

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 16) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการจูงใจให้ผู้ร่วมปฏิบัติงานในองค์การได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมมือกันในการพัฒนาปฏิบัติอยู่ด้วยความเต็มใจ

สรุปได้ว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการในการดำเนินงานที่ผู้บริหาร หรือ เจ้าของกิจการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงาน ได้มีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมปรับปรุงพัฒนา ร่วมรับผิดชอบ และรับผลประโยชน์ ร่วมกัน

แนวคิดในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในปัจจุบันของไทยตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 กล่าวคือ ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นๆ ในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ (มาตรา 29) ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทำหน้าที่กำกับ ส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษาประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ (มาตรา 40) และให้มีการระดมทรัพยากรทางการศึกษาจากชุมชนโดยเน้นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สิน และทรัพยากรอื่นๆ ให้แก่สถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้พัฒนาคุณภาพการศึกษาตามแนวคิดข้างต้น โดยเน้นการมีส่วนร่วมและการร่วมคิดร่วมทำ (Participation & Collaboration) โดยมีแนวคิดหลักว่าการศึกษาเป็นแหล่งของสาธารณชนที่ทุกคน ทุกส่วนของสังคมต้องเข้ามามีส่วนร่วม การศึกษาจึงเป็นเรื่องของทุกคน (All for Education) โดยความคิดนี้เชื่อว่า การให้ทุกคนทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมคิด และร่วมทำเน้นในการจัดการศึกษา ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการ

ประเมินและการประกันคุณภาพการศึกษา จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ให้การสนับสนุน และร่วมรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาก่อให้เกิด ความมุ่งมั่นร่วมกันพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับของสังคมได้ (กรมสามัญศึกษา, 2542, หน้า 6)

6.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) เป็นวิธีการบริหารที่มีความสำคัญกับพนักงานในฐานะที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญ และควรค่าแก่การดูแลรักษาขององค์การเป็นอย่างยิ่ง และเปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร และจัดการองค์การ ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ และสภาพการณ์ปัจจุบัน และองค์การต่างให้การยอมรับ และนำมาประยุกต์ใช้กันอย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ แนวคิดการจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) ยังเกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ ในองค์การ ได้แก่ เรื่อง การตัดสินใจ การสื่อสารข้อมูล การกำหนดระบบการให้รางวัลและการเสริมสร้างทักษะและพัฒนาความรู้ ความสามารถ โดยให้สมาชิกทุกคนในองค์การเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดหรือแสดงความคิดเห็นและความต้องการของตนในเรื่องต่างๆ ไวท์ (White, 1982) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วยสี่มิติ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าควรทำอะไร และทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมในการเสียสละและพัฒนาตามที่ได้ตัดสินใจ 3) มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการดำเนินงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

6.2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท ทั้งนี้ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาระดับบนลงล่าง (Top-Down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom-Up) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ โอคเลย์ (Oakley, 1984) ได้กล่าวว่า แนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้ เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing Ingredient) ในกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน

ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

สุชาติ จักรพิสุทธิ์ (2547) ศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ลักษณะการมีส่วนร่วม จากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์กรต่างๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิหน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติ และ

การรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผล ประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

2. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้ง ค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่อง ชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำที่บรรลุดังวัตถุประสงค์ที่ กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ

ขั้นตอนสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดการศึกษาในชุมชน

กองนโยบายและแผนสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

(2543 ก, หน้า 91-95) ได้กล่าวถึงขั้นตอนกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนดำเนินการ
2. การสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน
3. การสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม
4. การสร้างกิจกรรม
5. การต่อรองเพื่อดำเนินกิจกรรม
6. การร่วมกันดำเนินการ
7. การร่วมกันประเมินผลการดำเนินการ
8. การร่วมกันรับผลการดำเนินการ

การกระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าว การทำงานที่ยึดการทำงานแบบมี ส่วนร่วมต้องการการทำงานเป็นระบบทีม มีการทำงานเป็นกลุ่ม ที่มีการเน้นพฤติกรรมกระบวนการ กลุ่ม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เน้นการบริหารโดยยึดวัตถุประสงค์ที่ร่วมกันกำหนดเป้าหมายที่ ชัดเจน เน้นคุณภาพนักเรียน

ฟอร์นารอฟ (Fornaroff, 1980) เสนอว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีขั้นตอนการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การวางแผน รวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผล
2. การดำเนินงาน
3. การใช้บริการจากโครงการ
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

อภิญา กังสนารักษ์ (2544, หน้า 14-15) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการร่วมค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ

2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์วิสัยทัศน์แนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในโครงการ

3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวกันก็ได้

อคิน รพีพัฒน์ (2547, หน้า 49) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหาตลอดจนแนวทางแก้ไข

2. การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา

3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน

4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

หลักการและกระบวนการมีส่วนร่วม (ธีระ รุญเจริญ, 2549) ได้แก่

1. การระดมความคิด คือ คิดค้นและวิเคราะห์ปัญหาพร้อมกันในลักษณะของการร่วมคิด

2. การวางแผน คือ นำสิ่งที่ร่วมกันคิดมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการร่วมกัน ด้วยการระดมทรัพยากรจากทุกฝ่าย

3. การลงมือทำ คือ การนำแผนงานที่ได้ไปร่วมกันทำหรือแบ่งงานกันรับผิดชอบเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด

4. การติดตามประเมินผล คือ ร่วมกันติดตามผลงานที่ทำและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างทำงาน ร่วมกันคิดพัฒนาปรับปรุงให้งานดีขึ้น

5. การรับผลประโยชน์ร่วมกัน มีทั้งผลประโยชน์ที่ต้องการให้เกิดตามกิจกรรม และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นโดยอ้อม คือ การเรียนรู้จากการร่วมคิดร่วมทำ (เมตต์ เมตต์การุณจิต, 2541)

นันทกิตติ แก้วกล้า (2553) การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) หมายถึง การบริหารโดยให้บุคคลในองค์กรหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความเชี่ยวชาญ ในการบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากการบริหารงาน

ความสำคัญของการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม

1. ก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการปฏิบัติงานที่มุ่งหวัง
2. กระบวนการตัดสินใจสามารถรองรับพฤติกรรมของบุคคลในองค์กรได้กว้างขวางและเกิดการยอมรับได้
3. เป็นหลักการของการบริหารที่เป็นผลต่อการดำเนินการเชิงวิเคราะห์ ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจ
4. ลดช่องว่างของระบบการสื่อสารในองค์กรและขจัดปัญหาความขัดแย้ง

หลักการในการบริหารแบบมีส่วนร่วม

1. มีการจัดสรรหน้าที่และอำนาจ ในการปฏิบัติงานให้กับผู้ปฏิบัติงาน คนในองค์กร หรือทีมงาน เพื่อต้องการให้มีทุกคนในองค์กรได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ
2. การก่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์อันดี ระหว่างคนและองค์กรได้อย่างแท้จริง และผลักดันให้คนในองค์กรได้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจขององค์กร
3. รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นและลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในการทำงาน
4. ทำให้ทุกคนในองค์กรต้องรวมตัวกันเป็นทีมงาน (Teamwork) เพื่อผนึกกำลังและศักยภาพ ในการแก้ไขปัญหาหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ซึ่งการทำงานลักษณะดังกล่าวนี้จะเป็นไปตามหลักการขององค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization)

ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมของบุคคลในองค์กร

1. แรงจูงใจ คือ สิ่งที่เป็นตัวกระตุ้น เพื่อก่อให้เกิดการกระทำของพลังในบุคคลส่งผลต่อการแสดงซึ่งพฤติกรรมและวิธีการในการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ แรงจูงใจมีผลต่อกระบวนการทำงานของคนในทิศทางแห่งประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่ต้องการ

2. ภาวะผู้นำ มีผลต่อการมีส่วนร่วมขององค์กรหรือบุคคลในองค์กร ในการกำหนดทิศทางของกระบวนการตัดสินใจ ขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญ การยอมรับ ความร่วมมือ และความตั้งใจ คือ เหตุผลทางอารมณ์และอิทธิพลซึ่งเป็นพรสวรรค์เฉพาะตัวของผู้นำด้วย

ข้อเสนอแนะการนำวิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วม ไปใช้ในการปฏิบัติจริง

1. การประชุมระดมความคิด (Brain Storming) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)
2. การใช้กลุ่มงานเฉพาะกิจและคณะกรรมการ (Special Task Forces and Committee)
3. การสร้างและเสวนาวิสัยทัศน์ (Shared Vision)
4. การจัดเวทีประชาคมเพื่อแลกเปลี่ยนการเรียนรู้
5. การใช้ระบบข้อมูลและระบบรวมศูนย์ข้อมูล (Centralize)
6. การจัดระบบการสื่อสารที่ดีและสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล

7. แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบ

การศึกษาวิจัยเพื่อหารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ ผู้วิจัยศึกษา และวิเคราะห์หลักการของงานวิจัยแสวงหารูปแบบ มีรายละเอียด ดังนี้

7.1 ความหมายของรูปแบบ (Model)

“รูปแบบ” หรือ “แบบจำลอง” หรือ “ตัวแบบ” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษ “model” มีความหมายต่างๆ ดังนี้

รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อใช้บรรยายคุณลักษณะสำคัญของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจองค์ประกอบของรูปแบบซึ่งขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์แต่ละอย่างและไม่มีข้อกำหนดตายตัว (Bardo and Hartman, 1982, pp. 70-71)

รูปแบบเป็นการสร้างความคิดรวบยอดของชุดปรากฏการณ์ ด้วยวิธีการของเหตุผลที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดในนิยามความสัมพันธ์ และข้อเสนอของระบบรูปร่างที่เกี่ยวข้อง (Willer, 1986, p. 83)

รูปแบบ หมายถึง การย่อส่วนของจริงให้เล็กลง เพื่อให้พิจารณาและช่วยทำความเข้าใจในข้อเท็จจริง ปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมต่างๆ โดยการจัดวางแบบแผนให้เข้าใจง่ายขึ้น ซึ่งเป็นเหมือนตัวแทนความจริงแต่มีใช้ข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น (อุทุมพร จามรมาน, 2541, หน้า 22)

รูปแบบ หมายถึง ตัวแทนของความเป็นจริงการทำให้ความสลับซับซ้อนสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น การสะท้อนบางส่วนของปรากฏการณ์ออกมาให้เห็นความสัมพันธ์ต่อเนื่องและความเป็นเหตุผลซึ่งกันและกัน การเชื่อมโยงสิ่งที่เกี่ยวข้องมาไว้ด้วยกันโดยจะต้องใช้ข้อมูลเหตุผลและฐานคติมาประกอบการแสดงรูปแบบ สามารถทำได้หลายลักษณะ ตั้งแต่รูปแบบเชิงกายภาพซึ่งเป็นรูปแบบของวัตถุและรูปแบบเชิงคุณลักษณะที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ด้านภาษาหรือสัญลักษณ์หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง รูปแบบ หมายถึง รูปแบบอย่างง่าย หรือย่อส่วน (Simplified Form) ของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ผู้เสนอรูปแบบดังกล่าวได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นมาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นหรือในบางกรณีอาจจะใช้ประโยชน์ในการพยากรณ์ปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นตลอดจนอาจใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป (เบญจพร แก้วมี, 2545, หน้า 89)

รูปแบบเป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่นเป็นคำอธิบาย เป็นแผนผังไดอะแกรม หรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น รูปแบบเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบสวนหาคำตอบ ความรู้ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทั้งหลาย (ทิตินา แชมมณี, 2545, หน้า 218)

รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่ออธิบายหรือแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญๆ ของเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป (ดิเรก วรรณเศียร, 2545, หน้า 49)

รูปแบบที่ใช้ในการวิจัยทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ มีความหมาย 3 อย่างดังต่อไปนี้ (Brodbeck, 1962 อ้างถึงใน นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2548, หน้า 44)

1) รูปแบบเชิงทฤษฎี: รูปแบบนี้มีความหมายที่ใช้โดยทั่วไป หมายถึง แนวคิดหรือสมมติฐานที่ตั้งไว้เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ และวิธีดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งรูปแบบอย่างนี้บางครั้งพิสูจน์ได้ด้วยการทดลอง และข้อมูลที่วิเคราะห์ได้ทางสถิติหรือบางครั้งเป็นเพียงแต่ข้อคิดเห็นหรือสมมติฐาน อาทิเช่น ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ของนักจิตวิทยาฟรอยด์

2) รูปแบบในแง่ตัวอย่างเพื่อเลียนแบบ: รูปแบบนี้อธิบายได้โดยเปรียบเทียบกับการผลิตรถยนต์ในโรงงาน ซึ่งก่อนที่จะลงมือผลิตรถยนต์ต้องมีการสร้างตัวอย่างที่เหมือนกับของจริง แล้วผลิตของจริง ๆ ที่หลัง เช่น ในสถาบันการศึกษาแห่งหนึ่งอาจตั้งระบบบริหารซึ่งนักศึกษามีบทบาทในบางประเด็น โดยใช้หลักประชาธิปไตย ในการนี้มีการตั้งรัฐบาลจำลองเหมือนระบบจริง

ที่พบในสังคมใดสังคมหนึ่ง หรืออาจจะมีการฝึกปฏิบัติงานในด้านการค้า โดยจัดตั้งร้านจำลอง ซึ่งเหมือนทุกประการกับร้านจริง เพียงแต่ว่าองค์ประกอบต่างๆ ย่อลงมาให้เป็นรูปแบบปฏิบัติงาน

3) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์: รูปแบบนี้เป็นเพียงแต่ทฤษฎีหรือแนวคิดที่แปรออกมาโดยใช้หลักคณิตศาสตร์หรือสถิติ อาทิเช่น กฎของกาลิเลโอ (Galileo) ที่ว่า $D = 16T^2$ แสดงถึง ระยะทางซึ่งวัดเป็นฟุต และเวลาซึ่งวัดเป็นวินาที แสดงว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทางและความเร็วของสิ่งของที่ตกจากที่สูงลงสู่พื้นดิน

บลอดแบค (Brodbeck, 1926) ได้ให้ความคิดเกี่ยวกับการใช้รูปแบบในลักษณะเชิงทฤษฎีหรือแนวความคิดในสาขาวิชาสังคมศาสตร์ เช่น สังคมวิทยา จิตวิทยา มานุษยวิทยา และอื่นๆ ว่านักวิจัยมักจะใช้รูปแบบในเชิงทฤษฎี ซึ่งอาจจะเป็นเพียงสมมติฐานหรือจะเป็นประเด็นที่ได้เสนอในลักษณะตัวเลข ซึ่งสามารถทำการทดลองแบบวิทยาศาสตร์ได้ บ่อยครั้งที่นักวิจัยเสนอผลการทดลองแบบวิทยาศาสตร์นั้นไม่สามารถอธิบายได้ เนื่องจากเรื่องที่ศึกษาอยู่นั้นค่อนข้างซับซ้อนหรือยุ่งยาก ซึ่งทำให้นักวิจัยไม่สามารถดำเนินการทดลอง อย่างไรก็ตาม นักวิจัยมักจะเสนอรูปแบบในลักษณะกฎของธรรมชาติ โดยมีการนำเสนอในรูปแบบ “ถ้าเป็นอย่างนี้ คงต้องเป็นอย่างนั้น” (If-then) กระบวนการเหล่านี้ถึงแม้ว่าไม่ได้ข้อมูลที่เรียกว่าวิทยาศาสตร์ แต่ข้อมูลเหล่านี้ยังเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและวางแผนในการแก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งแผนการเหล่านั้นในที่สุดจะต้องถูกประเมินด้วยวิธีการใดวิธีหนึ่งแล้วแต่สถานการณ์ ซึ่งจะทำให้นักวิจัยได้ความรู้และได้มีการพัฒนาวิธีการแก้ไขปัญหาต่อไป การกำหนดรูปแบบในลักษณะเชิงทฤษฎีหรือแนวความคิดนี้ต้องอาศัยการหยั่งรู้ การใช้เหตุผล การใช้ประสบการณ์ หรือบางครั้งเพียงแต่อาศัยสามัญสำนึก

จากความหมายต่างๆ ที่กล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง แนวทางในการดำเนินการ หรือโครงสร้างที่เป็นรูปธรรมของความคิด ที่ประกอบด้วยหลักการ แนวคิด กระบวนการที่แสดงความสัมพันธ์ ระหว่างองค์ประกอบที่สำคัญ โดยแสดงได้ในรูปของคำอธิบาย เป็นแผนผังไดอะแกรม หรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทั้งหลายได้ชัดเจนขึ้น

7.2 ประเภทของรูปแบบ

คีฟส์ (Keeves, 1988, pp. 561-565) แบ่งประเภทของรูปแบบ โดยยึดแนวทางของ แคปแลนและทัตสุโอกะ (Caplan and Tutsuoka) ซึ่งได้พัฒนาการใช้รูปแบบทางการศึกษา และรูปแบบทางสังคมศาสตร์ไว้ 4 ประเภท ซึ่งใกล้เคียงกับความเห็นของ ฮูเซนและพอสเลทเวท

(Husen & Postlethwaite, 1994, p. 3866) และพูนสุข หิงคานนท์ (2540, หน้า 53) ที่กล่าวถึงประเภทของรูปแบบไว้ 5 ประเภท (สุวิมล อุดมพิริยะศักดิ์, 2553) ดังนี้

1) รูปแบบเชิงอุปมาหรือเปรียบเทียบ (Analogue Models) เป็นรูปแบบที่ใช้หลักการคิดหาเหตุ รูปแบบนี้นิยมใช้ในสาขาวิทยาศาสตร์ทางกายภาพ รูปแบบนี้ไม่ค่อยใช้ในสาขาสังคมและพฤติกรรมศาสตร์ ตัวอย่างของรูปแบบประเภทนี้ที่ใช้ในทางการศึกษา คือ ขนาดของโรงเรียนหรือจำนวนของนักเรียนในโรงเรียน เกี่ยวข้องกับจำนวนนักเรียนที่เข้ามาและออกไปโดยที่มีจำนวนที่เข้ามาจากหลายแหล่ง/หลายปัจจัย เช่น ตามเกณฑ์อายุ ตามเขตพื้นที่ ตามการย้ายเข้ามาของผู้ปกครอง ส่วนจำนวนนักเรียนที่ออกไปมาจากหลายแหล่งหลายปัจจัยด้วยกัน เช่น อพยพตามผู้ปกครองออกไปอยู่ที่อื่น สำเร็จการศึกษาชั้นสูงสุดของโรงเรียน รูปแบบนี้มีประโยชน์ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงและการทำนายอนาคต ซึ่งสามารถใช้ในการวางแผนและการกำหนดนโยบายได้

2) รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Models) เป็นรูปแบบที่แสดงออกด้วยการใช้คำพูดภาษาท่าทาง รูปภาพ เป็นหลัก แต่รูปแบบนี้มีจุดอ่อนที่ขาดความแน่นอนที่อยากต่อการทดสอบ ฉะนั้นรูปแบบนี้จึงขึ้นอยู่กับความชัดเจนของการใช้ภาษา

3) รูปแบบเชิงแบบแผน (Schematic Models) เป็นรูปแบบที่แสดงแผนที่หรือแผนภูมิที่จะพยายามเชื่อมโยงหน่วยและกลุ่มต่างๆ ให้เข้ามาสัมพันธ์กัน รูปแบบนี้นิยมใช้ในสาขาจิตวิทยา รูปแบบหนึ่งที่ใช้กันคือ รูปแบบของกิลฟอร์ด (Guilford) ที่เกี่ยวข้องกับระดับสติปัญญาที่เกี่ยวข้องกัน 3 มิติ คือ ด้านเนื้อหา ด้านผลลัพธ์และด้านการจัดกระทำ

4) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematic Models) รูปแบบนี้เริ่มนิยมใช้มากขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 เป็นต้นมาในสาขาวิชาพฤติกรรมศาสตร์สังคมศาสตร์และจิตวิทยา ส่วนสาขาทางการศึกษามีการใช้บ้าง แต่มีการนำมาใช้บ้างในเรื่องของการประเมินรูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ ซึ่งมีประโยชน์ที่ทำให้ข้อสันนิษฐานได้มีการพิจารณาด้วยเชิงปริมาณ และทดสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์นี้สามารถเขียนความสัมพันธ์ในรูปสูตรหรือสมการทางคณิตศาสตร์ได้

5) รูปแบบเชิงเหตุผล (Causal Models) รูปแบบนี้เริ่มได้รับความสนใจในช่วงหลังปี ค.ศ. 1970 และนิยมใช้ในการวิจัยมากขึ้น เชื่อกันว่ารูปแบบนี้ใช้ในสาขาพันธุศาสตร์ ซึ่งนำเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) มาใช้แนวคิดสำคัญของรูปแบบเชิงเหตุผลนี้ จะเกี่ยวกับการสร้างสมการโครงสร้างอย่างง่ายของสาเหตุกับตัวแปรต่างๆ ภายใต้อุณหภูมิ และการตัดสินใจ

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า รูปแบบมี 5 ประเภท คือ รูปแบบเชิงอุปมาอุปมัย รูปแบบเชิงภาษา รูปแบบเชิงแบบแผน รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ และรูปแบบเชิงเหตุเชิงผล โดยแต่ละรูปแบบจะมีลักษณะเฉพาะตามข้อกำหนดของแต่ละรูปแบบนั้นๆ

7.3 คุณลักษณะของรูปแบบ

ลักษณะสำคัญของรูปแบบ (Keeve, 1988, p. 560 และพูลสุข หิงคานนท์, 2540, หน้า 53 อ้างถึงใน สุวิมล อุดมพิริยะศักดิ์, 2553) มีดังนี้

- 1) แสดงถึงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปร
- 2) นำไปสู่การทำนายผลที่ตามมาซึ่งตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์
- 3) สามารถอธิบายถึงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุ เชิงผลของเรื่องที่จะศึกษาได้อย่างชัดเจน
- 4) นำไปสู่การสร้างแนวความคิดใหม่ หรือความสัมพันธ์ของเรื่องที่จะศึกษาได้
- 5) มีความสัมพันธ์กับกรอบทฤษฎีในเรื่องของรูปแบบนั้นๆ

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าว สรุปว่า คุณลักษณะที่สำคัญของรูปแบบจะต้องทำให้ผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้มีความเข้าใจเบื้องต้นก่อนจะศึกษาแนวคิดต่อไป ดังนั้น การสร้างรูปแบบที่ดีควรมีลักษณะ 2 ประการ ดังนี้

- 1) รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรมากกว่าที่จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแบบรวมๆ
- 2) รูปแบบควรนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมาซึ่งสามารถตรวจสอบได้ ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยเมื่อทดสอบแล้ว ถ้าปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์รูปแบบนั้นจะถูกยกเลิกไป

7.4 หลักการวิจัยหารูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

หลักการวิจัยหารูปแบบเป็นการใช้แนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิในการศึกษา เพื่อหารูปแบบ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) โดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ (Isaac and Michael, 1982 อ้างถึงใน นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2548, หน้า 45)

- 1) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันอย่างใดอย่างหนึ่ง
- 2) เพื่อหาปัญหาบางประการและวิธีการแก้ปัญหา
- 3) เพื่อเปรียบเทียบและประเมินข้อมูลต่าง ๆ
- 4) เพื่อศึกษาดูว่าคนอื่นๆ ทำอย่างไรกับสถานการณ์ หรือปัญหาที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน เพื่อว่าจะได้วางแผนเพื่ออนาคตและตัดสินใจอย่างถูกต้อง โดยอาศัยประสบการณ์ของผู้รู้ หรือผู้เชี่ยวชาญ

อุทัย บุญประเสริฐ (2516, หน้า 25-34) กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบเป็นกระบวนการในการสร้างการพัฒนาและการตรวจสอบเพื่อหาความตรงของรูปแบบ มี 5 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) การศึกษาหลักการ องค์ความรู้ ข้อมูลพื้นฐานในการสร้างรูปแบบ
- 2) การศึกษาสภาพและปัญหาของรูปแบบที่จะพัฒนา
- 3) การสร้างรูปแบบ
- 4) การตรวจสอบหาความตรง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของรูปแบบ
- 5) การปรับปรุงเพื่อพัฒนาให้รูปแบบที่สมบูรณ์

ดิเรก วรรณเศียร (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแบบจำลองแบบสมบูรณ์ในการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบจำลอง ได้แก่

- 1) การศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง
- 2) การกำหนดหลักการและองค์ประกอบของแบบจำลอง ซึ่งประกอบด้วย ส่วนนำ วัตถุประสงค์ คุณลักษณะ แนวคิดและหลักการ องค์ประกอบ และเงื่อนไขการนำไปใช้

- 3) การร่างแบบจำลอง
- 4) การประเมินแบบจำลอง

สุวิมล อุดมพิริยะศักย์ (2553) ได้เสนอแนวทางในการพัฒนารูปแบบ เป็น 4 ขั้นตอนหลัก คือ

1) ขั้นตอนการศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงาน เพื่อให้ทราบว่าเรื่องที่ต้องการพัฒนามีสภาพการดำเนินงานอย่างไร และมีปัญหา อุปสรรคในเรื่องใดบ้าง และมีความต้องการพัฒนาในเรื่องใด

2) ขั้นตอนการร่างรูปแบบ โดยนำข้อมูลจากหลายแหล่ง มาสังเคราะห์สร้างรูปแบบตามกรอบแนวความคิด ซึ่งประกอบด้วย ส่วนนำคือหลักการและแนวคิด วัตถุประสงค์ คุณลักษณะ แนวคิดและหลักการ องค์ประกอบ และเงื่อนไขการนำไปใช้

3) ขั้นตอนการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ โดยนำรูปแบบพัฒนาขึ้นไปทดสอบด้วยวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสมกับลักษณะของงานที่ศึกษาวิจัย หรือตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้จากผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา

4) ขั้นตอนการปรับปรุงและนำเสนอรูปแบบ โดยนำข้อเสนอแนะจากการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษามาปรับปรุงแก้ไขและนำเสนอรูปแบบฉบับสมบูรณ์

การตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบตามแนวคิดของไอสเนอร์ (Eisner, 1976, pp. 192-193 อ้างถึงใน สุวิมล อุดมพิริยะศักดิ์, 2553) ซึ่งเป็นต้นแบบของการประเมินที่ยอมรับกัน อย่างแพร่หลาย ได้เสนอให้ทำการทดสอบหรือประเมินโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิ (The Connoisseurship Model)

เมตาอุส และสตัลเฟิลบีม (Madaus and Stufflebeam, 1983, pp. 399-402 อ้างถึงใน สุวิมล อุดมพิริยะศักดิ์, 2553) ได้เสนอหลักการประเมินเพื่อตรวจสอบรูปแบบ แบ่งเป็น 4 หมวด ดังนี้

1) มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) เป็นการประเมินความเป็นไปได้ ในการนำไปปฏิบัติจริง

2) มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) เป็นการประเมินการสนองตอบ ต่อความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ

3) มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) เป็นการประเมินความเหมาะสม ด้านกฎหมายและศีลธรรมจรรยา

4) มาตรฐานด้านความถูกต้องครบคลุม (Accuracy Standards) เป็นการประเมิน ความน่าเชื่อถือ และได้สาระครบคลุมครบถ้วนตามความต้องการอย่างแท้จริง

สำหรับการวิจัยเพื่อหารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ ผู้วิจัยพิจารณาดำเนินการ ตามขั้นตอนในการหารูปแบบตามหลักการหารูปแบบ ดังกล่าวมาข้างต้น โดยสรุปเป็น 4 ขั้นตอน กล่าวคือ 1) ขั้นตอนการศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงาน 2) ขั้นตอนการร่างรูปแบบ 3) ขั้นตอนการตรวจสอบและประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ โดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิตามแนวคิดของ ไอสเนอร์ และ 4) ขั้นปรับปรุงและนำเสนอรูปแบบ

8. ข้อมูลทั่วไปของตำบลโคกโคเฒ่า

ข้อมูลของตำบลโคกโคเฒ่า โดยสรุปดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลโคกโคเฒ่า, แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา 5 ปี (พ.ศ. 2553-2557), 2553)

8.1 สภาพภูมิศาสตร์

7.1.1 ที่ตั้ง ตำบลโคกโคเฒ่า อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองสุพรรณบุรี ไปทาง ทิศตะวันออก ประมาณ 8 กิโลเมตร สามารถเดินทางติดต่อได้โดยถนนสายสุพรรณ-ป่าโมก และ ถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 340

7.1.2 เนื้อที่ ตำบลโคกโคเฒ่า มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 26.0 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 16,250 ไร่

7.1.3 ภูมิประเทศ ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเกือบทั้งตำบล และพื้นที่บางส่วนเป็นที่ดอน การใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่ ทำนา ทำไร่ ทำสวน เหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีแหล่งน้ำธรรมชาติ คือ คลองระบายน้ำสุพรรณสาม และคลองธรรมชาติสามหนองนาคู

7.1.4 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลดอนตาล อำเภอเมืองสุพรรณบุรี, ตำบลไผ่วง อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลจรเข้ใหญ่ ตำบลโคกคราม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลนาคู อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลไผ่ขวาง ตำบลท่าระหัด อำเภอเมือง สุพรรณบุรี

7.1.5 จำนวนหมู่บ้าน ตำบลโคกโคเฒ่ามี 4 หมู่บ้าน อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล เต็มหมู่บ้าน 4 หมู่บ้าน โดยแยกพื้นที่การปกครองออกเป็น 4 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนประชากร			จำนวนครัวเรือน	ชื่อผู้นำ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน)
		ชาย	หญิง	รวม		
1	บ้านโคกโคเฒ่า	993	1,058	2,051	641	นายวิโรจน์ คงดี
2	บ้านลำยาง	133	156	289	83	นายประมล ยืนยงค์
3	บ้านสามหนอง	559	596	1,155	303	นายอรุณ พานทอง
4	บ้านลาดบัวขาว	164	177	341	104	นายสำรวม อัจฉริยาการุณ
รวม		1,849	1,987	3,836	1,131	

7.1.6 ประชากร ในตำบลโคกโคเฒ่ามีจำนวนทั้งสิ้น 3,836 คน แยกเป็นชาย 1,849 คน หญิง 1,987 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 148 คน/ตารางกิโลเมตร (ข้อมูล ณ เดือนมีนาคม พ.ศ.2552 งานทะเบียนราษฎรอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี)

8.2 สภาพเศรษฐกิจ

7.2.1 อาชีพ ประชากรในเขตตำบลโคกโคเฒ่า ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง ค้าขาย รับราชการ และพนักงานของรัฐและเอกชน

อาชีพที่ทำรายได้ให้กับประชากรภายในตำบลมากที่สุด คือ อาชีพเกษตรกรรม โดยพืชที่นิยมปลูก ได้แก่ ข้าว, ไม้ผล เช่น มะม่วง มะพร้าว ฝรั่ง ชมพู่ ฯลฯ พืชไร่ เช่น ข้าวโพด พืชผัก เช่น แตงกวา คื่นช่าย กวางตุ้ง มะเขือ ถั่วฝักยาว ใบโหระพา พริก ผักชี ต้นหอม บวบ ฯลฯ

ด้านการเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคภายในครอบครัว และบางส่วนนำมาจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริม

ด้านอุตสาหกรรม ภายในตำบลมีโรงงานอุตสาหกรรม ได้แก่ โรงงานทำขนมปัง โรงงานกรอบรูป โรงงานผลิตไม้แปรรูป

7.2.2 หน่วยธุรกิจในเขตตำบล

- สถานีบริการน้ำมัน	6	แห่ง
- ร้านขายอะไหล่รถยนต์	1	แห่ง
- ร้านกลึงเครื่องจักรกล	1	แห่ง
- ร้านผลิตภัณฑการเกษตร	1	แห่ง
- ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า	3	แห่ง
- โรงงานทำขนมปัง	1	แห่ง
- โรงงานกรอบรูป	1	แห่ง
- คู่มือรถยนต์	4	แห่ง
- คู่มือรถจักรยานยนต์	7	แห่ง
- ตลาดนัด	2	แห่ง

8.3 สภาพสังคม

7.3.1 การศึกษา

- โรงเรียนประถมศึกษา	1	แห่ง
ได้แก่ โรงเรียนวัดหนองสุวรรณ		
- โรงเรียนประถมศึกษา/มัธยมศึกษาขยายโอกาส	1	แห่ง
ได้แก่ โรงเรียนวัดโคกโคเฒ่า		
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	2	แห่ง
- มหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต	1	แห่ง

7.3.2 สถาบันและองค์การทางศาสนา

- วัด (ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1, 3) 2 แห่ง
ได้แก่ วัดหน่อสุวรรณ และวัดโคกโคเฒ่า

7.3.3 การสาธารณสุข

- สถานีอนามัยประจำตำบล 2 แห่ง
ได้แก่ สถานีอนามัยบ้านดอนขุนราม หมู่ที่ 1 และสถานีอนามัย
โคกโคเฒ่า หมู่ที่ 3
- ร้านขายยาแผนปัจจุบัน 1 แห่ง
- อัตราการมีและใช้ส้วมรดน้ำร้อยละ 100

7.3.4 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- จุดบริการประชาชน (ป้อมตำรวจ) 1 แห่ง
มีเจ้าหน้าที่ประจำการ 3 นาย

7.3.5 แหล่งน้ำธรรมชาติ

- คลองระบายน้ำสุพรรณสาม 1 สาย
- คลองธรรมชาติสามหนอง-นาคู 1 แห่ง

8.4 การบริการพื้นฐาน

7.4.1 การคมนาคม ทางบกโดยรถยนต์ ทั้งภายในตำบลและระหว่างตำบล มีความสะดวก รวดเร็ว เนื่องจากได้มีโครงการปรับปรุงถนนในเขตตำบลอย่างต่อเนื่อง โดยมีเส้นทางที่สำคัญ ภายในตำบล ดังนี้

- ถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 329 ผ่านตำบลโคกโคเฒ่า เข้าสู่เขต อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

- ถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 3451 ผ่านตำบลท่าระหัด ไร่ขวาง และ โคกโคเฒ่า

- ถนนกรมโยธาธิการ หมายเลข สพ 2014 (บ้านไผ่เกาะโพธิ์งาม-บ้านคันทลำ) ระยะทาง 6.9 กิโลเมตร

- ถนนกรมโยธาธิการ หมายเลข สพ 2051 (บ้านโคกโคเฒ่า-บ้านทับน้ำ) ระยะทาง 4.267 กิโลเมตร

- ภายในตำบล มีรถโดยสารประจำทางภายในตำบล คือ รถสองแถวสายไผ่ขวาง-ลาดตาล วิ่งให้บริการ

7.4.2 การโทรคมนาคม

- ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข (จุดบริการย่อย) 1 แห่ง
 - ตู้โทรศัพท์สาธารณะ 10 ตู้
- ปัจจุบันโทรศัพท์ได้ทำการขยายเข้าสู่ตำบลครบทุกหมู่บ้านแล้ว

7.4.3 การไฟฟ้า

- ไฟฟ้าเข้าถึงครบทั้งหมด 4 หมู่บ้าน
- จำนวนหมู่บ้านที่ไฟฟ้าเข้าไม่ถึง -
- จำนวนประชากรที่ใช้ไฟฟ้าคิดเป็นร้อยละ 100 ของประชากรทั้งหมดในตำบล

7.4.4 การประปา

มีประปาใช้ครบทุกหมู่บ้าน

ครัวเรือนที่มีน้ำประปาใช้ จำนวน 1,129 ครัวเรือน แยกเป็นหมู่บ้าน ดังนี้

- หมู่ที่ 1 จำนวน 641 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 2 จำนวน 82 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 3 จำนวน 302 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 4 จำนวน 104 ครัวเรือน

ครัวเรือนที่ไม่มีน้ำประปาใช้ จำนวน 2 ครัวเรือน แยกเป็นหมู่บ้าน ดังนี้

- หมู่ที่ 1 จำนวน 0 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 2 จำนวน 1 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 3 จำนวน 1 ครัวเรือน
- หมู่ที่ 4 จำนวน 0

ครัวเรือน

7.4.5 แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

- ประปาหมู่บ้าน จำนวน 13 แห่ง

8.5 ข้อมูลอื่นๆ

7.5.1 ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

- บ่อทราย จำนวน 1 บ่อ

7.5.2 มวลชนจัดตั้ง

- กลุ่มสตรีแม่บ้าน จำนวน 350 คน
- อาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน จำนวน 4 หมู่บ้าน

- อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน จำนวน 1 รุ่น

7.5.3 การรวมกลุ่มของประชาชน

- กลุ่มอาชีพ จำนวน 6 กลุ่ม

- กลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 4 กลุ่ม

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นันทิณี ศรีรัญญา (2552) ได้ศึกษาเรื่องศูนย์การเรียนรู้ : แหล่งวิทยาการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน พบว่า

1) วิธีการ/กระบวนการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ : ในอดีตที่ผ่านมา การจัดการเรียนการสอนจะเน้นที่ตัวครูหรือผู้สอนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนจะยึดตัวครูเป็นหลัก โดยมุ่งให้ครูถ่ายทอดวิทยาการและความรู้ให้ตลอดเวลา ซึ่งเป็นวิธีการเรียนรู้แบบดั้งเดิม (Traditional Learning) แต่ปัจจุบันวิธีการเรียนรู้ดังกล่าวจะไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสาร (Information Technology) สื่อและนวัตกรรมมีบทบาทในการกระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัวในการเรียนรู้ การเรียนการสอนจึงต้องเน้นความสนใจและความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก ผู้เรียนสามารถรวมกลุ่มผู้ที่มีความสนใจในเรื่องและแขนงวิชาเดียวกัน แล้วไปศึกษาเรียนรู้ร่วมกันโดยอาจจะรวมตัวกันเป็นสมพันธ์ (Association) ไปศึกษาเรียนรู้ที่ศูนย์การเรียนรู้หรือแหล่งวิทยาการอื่นๆ หรือจัดสอนวิชาชีพหรือศาสตร์อื่นๆ เชิญผู้รู้ ผู้ชำนาญการหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรลักษณะการเรียนการสอน วิธีนี้เรียกว่าการเรียนรู้ในรูปแบบสหกรณ์ (Co-Operative Learning) ซึ่งเป็นวิธีการที่กำลังนิยมในประเทศที่เจริญแล้ว เช่น อเมริกา ออสเตรเลียและแคนาดา เป็นต้น

2) แนวทางการจัดการศึกษาในรูปแบบสหกรณ์ (Co-operative Learning) : การเรียนการสอนวิธีนี้จะเน้นพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ สถานประกอบการ แหล่งวิทยาการ ดังนั้น ครูหรือผู้สอนจะต้องเน้นและสร้างจิตสำนึกให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมในการเรียนรู้และเป็นนักแสวงหา โดยครูจะไม่ทำหน้าที่เป็นผู้บรรยายแต่เพียงอย่างเดียวแต่ต้องมีการมอบหมายงาน (Assignment) ให้ผู้เรียนซึ่งอาจจะจัดเป็นกลุ่มๆ 5-6 คน ไปศึกษาในเรื่องนั้นๆ จากศูนย์การเรียนรู้เน้นกระบวนการกลุ่ม ในการเรียนรู้ร่วมกันให้แต่ละกลุ่มเรียนรู้หมุนเวียนกันไปจนครบในทุกเรื่อง แล้วนำมาอภิปรายเล่าสู่กันฟังเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เนื่องจากการเรียนรู้ของแต่ละคนจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับพื้นฐานการศึกษา สถานภาพทางครอบครัวและสังคม

3) วิธีการแสวงหาความรู้ มีขั้นตอนดังนี้

(1) ศึกษาจากศูนย์การเรียนรู้ แหล่งวิทยาการหรือจากเอกสาร โดยการค้นคว้าเรียบเรียง

(2) ศึกษาโดยการไปยังสถานที่จริงๆ เพื่อไปสัมผัสและเรียนรู้จากของจริง ได้รับประสบการณ์ตรงในกรณีที่ไม่สามารถเดินทางไปยังสถานที่จริงได้ก็อาจจำลองสถานการณ์นั้นๆ ขึ้นมา

(3) ศึกษา โดยการออกไปนั่งฟังจากผู้รู้ ภูมิปัญญาที่มีความเชี่ยวชาญในงานแขนงนั้นๆ นอกจากการแสวงหาความรู้แล้วผู้เรียนจะต้องมีทักษะกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละสถานการณ์และแต่ละรูปแบบด้วย

4) กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) มีขั้นตอน ดังนี้

(1) ใช้วิธีกระบวนการกลุ่มในการศึกษาเรียนรู้ (Group Process) คือ การเรียนรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่ม การร่วมกันศึกษาค้นคว้าและร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง

(2) ใช้วิธีการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทางสังคม (Social Process) คือ การเรียนรู้โดยใช้กระบวนการขับเคลื่อนทางสังคม เนื่องจากการเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น การเรียนรู้ที่สำคัญและกว้างขวางเป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียน ผู้เรียนต้องเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ซึ่งเป็นการเรียนรู้วิถีชีวิต เช่น การเข้าไปอยู่อาศัยในชุมชนเพื่อเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามปทัสถานทางสังคม (Norm) ของชุมชนนั้น

(3) ใช้สื่อเป็นกระบวนการในการนำไปสู่การเรียนรู้ (Media Process) คือ การเรียนรู้โดยใช้กระบวนการของสื่อต่างๆ เช่น สื่อชุดวิชา สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศนูปกรณ์ สื่อเทคโนโลยี (สื่อจากดาวเทียมทางไกลไทยคม) โปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยใช้ระบบอินเทอร์เน็ต

(4) ใช้วิธีการเรียนรู้โดยการพัฒนาบางวิชา บางเนื้อหา (Development Process) คือ การเรียนรู้โดยการพัฒนาบางวิชา บางเนื้อหาที่มีความสลับซับซ้อนยากที่ผู้เรียนจะเข้าใจได้ด้วยตนเองครูจำเป็นต้องสอนหรือจัดวิทยากรผู้ชำนาญการในเนื้อหานั้นๆ มาสอนให้กับผู้เรียน

(5) กระบวนการเรียนรู้มีขั้นตอนอย่างไร

ขั้นที่ 1 การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (Path Finder) เป็นขั้นที่ครูมอบหมายงานให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง (Self Study or Individual Study) จากสื่อและแหล่งวิทยาการต่างๆ

ขั้นที่ 2 การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Interchange) หลังจากผู้เรียนได้ไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองแล้ว ครูอาจจัดให้ผู้เรียนได้อภิปรายกลุ่มแลกเปลี่ยนความรู้

ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ผู้เรียนแต่ละคนจะมีโอกาสได้เติมเต็มความรู้ในส่วนที่ขาดหายไป ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 3 การนำความรู้ที่ได้รับมาทำการวิเคราะห์ (Analysis) เพื่อนำไปใช้เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์เรื่องที่กำลังศึกษาอยู่มีข้อดีอะไรบ้าง มีส่วนใดที่ยังบกพร่องและจะนำไปปรับปรุงให้สมบูรณ์ได้อย่างไร สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างไร

ขั้นที่ 4 การนำความรู้ที่ได้วิเคราะห์แล้วนำไปสังเคราะห์ (Synthesis) การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ดังกล่าวไปใช้ในวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์ของสังคม

จากแนวคิด วิธีการ และกระบวนการแสวงหาความรู้ที่ผู้เรียนจะต้องเป็นนักแสวงหา สามารถ ไปศึกษาค้นคว้าได้จากศูนย์การเรียนรู้แล้ว ผู้เรียนจะต้องนำความรู้ที่ได้มาทำการวิเคราะห์ (Analysis) และสังเคราะห์ (Synthesis) ได้ด้วยตนเอง เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และสังคมได้อย่างเป็นสุข หากบุคคลสามารถทำได้ตามขั้นตอนดังกล่าว นั้นหมายถึงการบรรลุเป้าประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในการเป็นแหล่งวิทยาการ ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนอย่างแท้จริง

เครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญา (2552) ได้เสนอแนวคิดการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนว่าเป็นการยกระดับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้เกิดพลัง ความยั่งยืนของการจัดการเรียนรู้ระดับท้องถิ่น มีหลักสูตรที่ชัดเจน แน่นนอน มีการดึงความรู้ที่อยู่ในท้องถิ่น ให้เกิดการถ่ายทอดไปสู่เยาวชนรุ่นใหม่ ขณะเดียวกัน ศูนย์การเรียนรู้ก็สามารถสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม สอดคล้องกับวิถีของชุมชน ตอบโจทย์ ความต้องการและการแก้ปัญหาของชุมชนได้ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ในศูนย์เรียนรู้ชุมชน จำเป็นต้องเน้นให้เยาวชนในชุมชนมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ โดยมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จนเกิดความเข้าใจและชำนาญ สามารถถ่ายทอดและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ตลอดจนได้รับการยอมรับ ส่งเสริมและสนับสนุนจากองค์กร หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน พ่อครูแม่ครูภูมิปัญญา พ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชน ที่มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เติบโตเป็นคนมีคุณภาพของสังคมที่เพียบพร้อมด้วยพลังกาย จิต ปัญญา และสำนึกต่อสังคมต่อไป **ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน** จึงเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นห้องเรียนของชุมชน สำหรับถ่ายทอดองค์ความรู้ชุมชน และเป็นต้นทุนสำคัญในการพัฒนา แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง อันนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็ง และสุขภาวะในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

นภาพร สุวรรณศักดิ์ (2551) กล่าวว่า “การพัฒนาศูนย์เรียนรู้ คือ การใช้ความรู้ ชุมชนเป็นต้นทุนในการเชื่อมโยงสู่การจัดการศูนย์เรียนรู้ ใช้กระบวนการแก้ไขปัญหาของชุมชน เป็นตัวเชื่อมโยงกลุ่มคนในการจัดการปัญหา ผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มและเครือข่ายในการจัดการปัญหาและกำหนดทิศทางพัฒนา ใช้ความรู้ที่กระจุกกระจายอยู่ในชุมชนเข้ามารวบรวม และจัดหมวดหมู่ สร้างให้เป็นระบบ และจัดการให้เกิดการเรียนรู้ ให้เกิดถ่ายทอดเป็นประสบการณ์ และบทเรียน ทั้งนี้การพัฒนาศูนย์เรียนรู้จะตอบสนองต่อยุทธศาสตร์จังหวัดได้อย่างไรนั้น จะต้องมี การจัดระบบความรู้ของชุมชนให้เป็นศูนย์เรียนรู้ โยงสู่การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งงบประมาณ และกิจกรรม ทั้งนี้ต้องเข้าใจชัดเจนร่วมกันว่าศูนย์เรียนรู้ไม่ใช่ประเด็นใหม่ แต่เป็นประเด็นที่มาเติมเต็มงานพัฒนาให้มีคุณภาพ ดึงความรู้ชุมชน เพื่อการสื่อสารต่อสาธารณะ ทั้งกับภายในชุมชนและภายนอกชุมชน”

ณัฐพล ลียิ่งพิบูล (2551) ได้ศึกษาเรื่องศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีความยืดหยุ่นในการใช้งานพื้นที่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตพระโขนง : แนวทางการออกแบบและบริหารจัดการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภทของผู้ใช้งาน รูปแบบกิจกรรมของผู้ใช้งาน แต่ละประเภทที่เกิดขึ้นภายใต้ลักษณะพื้นที่ใช้สอยสำหรับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่สามารถรองรับ ลักษณะของกิจกรรมนั้นๆ ได้ และศึกษาลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่สามารถรองรับกับความยืดหยุ่นภายในพื้นที่นั้นๆ รวมทั้งศึกษาการบริหารจัดการที่ตอบรับกับ รูปแบบของความยืดหยุ่นในการใช้งานพื้นที่สำหรับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ทำการศึกษา โดยการรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ใช้สอยภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในเขตพื้นที่ของ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตพระโขนง จำนวน 3 แห่ง และจากการแจกแบบสอบถาม แก่ผู้ที่ใช้งานศูนย์การเรียนรู้ชุมชนทั้ง 3 แห่ง จำนวนพื้นที่ละ 100 คน รวมทั้งจากผู้พักอาศัยใน บริเวณโดยรอบศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จำนวน 100 คน รวมทั้งสิ้น 400 คน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ด้วยวิธีทางสถิติและการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อหาแนวทางในการออกแบบและบริหารจัดการ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการใช้งานพื้นที่ให้แก่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า รูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นจะแตกต่างกันไปตาม ประเภทของผู้ใช้งานทั้ง 5 กลุ่ม คือ ผู้เรียน ผู้สอน ผู้ดูแลสถานที่ ผู้ติดตาม และบุคคลทั่วไป โดยมี ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นสถานที่ที่เป็นเสมือนศูนย์กลางชุมชนในการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ทั้ง การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสายสามัญและสายอาชีพ การศึกษาตามอัธยาศัย รวมถึง กิจกรรม นันทนาการ ตลอดจนกิจกรรมส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น สามารถแบ่ง รูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้เป็น 3 ประเภท คือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ กิจกรรม

ที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรมและโอกาสสำคัญต่างๆ และกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ โดยสถานที่ตั้งที่มีความเหมาะสมสำหรับศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ตั้งอยู่ในแหล่งชุมชนมีพื้นที่เป็นของตนเอง รองลงไป คือ ตั้งรวมอยู่ในบริเวณพื้นที่ของโรงเรียน และตั้งรวมอยู่ในบริเวณพื้นที่ของวัด แต่ในความเป็นจริงรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวยังไม่สอดคล้องกับลักษณะการจัดพื้นที่ใช้สอยที่เกิดขึ้นจริงเท่าที่ควร ดังนั้นแนวคิดในเรื่องความยืดหยุ่นในการใช้งานของพื้นที่ซึ่งประกอบไปด้วย เรื่องการเปิดมุมมอง การเชื่อมต่อของพื้นที่ การผสมผสานในส่วนของพื้นที่ และการใช้อุปกรณ์จึงถูกนำมาใช้เป็นตัวกำหนดแนวทางในการออกแบบและปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยต่างๆ ภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยพื้นที่ห้องเรียน ห้องสมุด และห้องคอมพิวเตอร์ เป็นพื้นที่ 3 ส่วนหลักๆ ที่สามารถนำแนวทางดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ได้มากที่สุด รองลงไป คือ พื้นที่ในส่วนลานโล่ง สนาม และศาลา/ม้านั่ง

แนวทางการปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยต่างๆ ภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ในส่วนของห้องเรียน และห้องสมุดสามารถทำได้โดยเพิ่มความปลอดโปร่ง และออกแบบให้มีพื้นที่ส่วนกลางซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานพื้นที่บริเวณนั้นได้ รวมถึงอุปกรณ์ที่ปรับเปลี่ยนการใช้งานไปตามความเหมาะสม ในขณะที่การปรับปรุงในส่วนของลานโล่ง สนาม และศาลา/ม้านั่ง สามารถทำได้โดยการออกแบบให้พื้นที่มีความโปร่ง โล่งมากยิ่งขึ้น จัดบริเวณพื้นที่ใหม่ ให้ดูสบายตา เป็นสัดส่วนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งสร้างความต่อเนื่องระหว่างพื้นที่ลานโล่งกับพื้นที่รอบๆ และเพิ่มสัดส่วนบริเวณพื้นที่ของลานโล่งและสนามให้มากขึ้น รวมทั้งสร้างความต่อเนื่องระหว่างพื้นที่ลานโล่งกับพื้นที่รอบๆ และเพิ่มสัดส่วนในส่วนของลานโล่งและสนามในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการเพิ่มบทบาทการมีอยู่ของพื้นที่บริเวณนั้น โดยแนวทางดังกล่าวจะต้องคำนึงควบคู่ไปกับการบริหารจัดการทั้งในด้านของการจัดหาบุคคลในด้านต่างๆ ที่มีความรู้หลากหลาย การจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอน รวมถึงนโยบายและหลักสูตรต่างๆ ที่ควรปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสม เช่น การจัดกิจกรรมนอกห้องเรียน หรือ การเน้นรูปแบบให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้เพื่อตอบโจทย์และช่วยฟื้นฟูศักยภาพในการใช้งานพื้นที่ให้แก่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2548) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี พบว่าความจำเป็นของการพัฒนาให้ชุมชนหรือเมืองเป็นแหล่งการเรียนรู้ในสังคมไทยตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในเรื่องที่ทำให้การศึกษาดลอดชีวิตและตามเจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ในเรื่องท้องถิ่นมีสิทธิในการจัด

การศึกษาอบรมและฝึกอาชีพอันเนื่องมาจากการได้รับผลกระทบในความเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการและเทคโนโลยี ประเทศไทยต้องเตรียมประชาชน เตรียมชุมชนให้มีศักยภาพ มีความพร้อมที่จะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต้องเข้าสู่ยุคแห่งความก้าวหน้า โดยดำเนินยุทธศาสตร์สร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ด้วยการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเป็นวิถีทางที่จะพัฒนาคุณภาพของประชาชนไปสู่เป้าหมายในการพัฒนาประเทศ เพราะฉะนั้นการดำเนินการให้สังคมไทยเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้จึงมีความจำเป็นต่อสังคมไทยจากแนวคิดเริ่มเมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning City) ของสหราชอาณาจักรที่กำกับดูแลโดยสถาบันการศึกษาต่อเนื่องสำหรับผู้ใหญ่แห่งชาติ (NIACE) กระทรวงศึกษาธิการและทักษะ พบว่าการจัดการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนมีสัมพันธภาพที่ดีต่อสังคมและสามารถเข้าถึงสถาบันหรือหน่วยงานต่างๆ ที่มั่นคง จะทำให้เกิดความร่วมมือแบบหุ้นส่วน การมีส่วนร่วมและความสามารถในการดำเนินงานเพื่อการส่งเสริมความกลมเกลียวของสังคมและพัฒนาเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับทุกส่วนของชุมชน อันนำไปสู่การทำให้เกิดเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ โดยที่เมืองแห่งการเรียนรู้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเพื่อเรียนรู้แนวทางการส่งเสริมการปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจ โดยมีปัจจัยสำคัญของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547)

- 1) ปัจเจกบุคคลที่เป็นตัวหลัก (Key Individuals) คือ ผู้แทนซึ่งมาจากกลุ่มบุคคลที่สามารถสร้างความเชื่อถือให้แก่ประชาชนในพื้นที่ได้และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดและผลักดันในการทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ภายในพื้นที่
- 2) สถาบันต่างๆ ที่เป็นตัวหลัก (Key Institutions) คือ ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการก่อให้เกิดการริเริ่มในขั้นต้นของประชาชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่
- 3) กลุ่มที่เป็นแกนกลาง (Core Groups) คือ ผู้แทนจากกลุ่มชาวบ้าน ซึ่งรวมตัวกันเป็นกลุ่มอาสาสมัครสำหรับร่วมกันทำกิจกรรมในการพัฒนาชุมชน โดยความสมัครใจและอุทิศเวลาและทรัพยากรอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง
- 4) กลุ่มสนใจ (Wider Interests) คือ เป็นบุคคลทั่วไปในชุมชนที่มีความกระตือรือร้นและเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งจัดขึ้นในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ โดยขณะที่ร่วมทำกิจกรรมนั้นๆ จะเป็นผู้มีความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนและเสนอแนะเพื่อการพัฒนากิจกรรมที่จัดขึ้น

5) นายจ้างที่เป็นตัวหลัก (Key Employers) คือ ผู้แทนของหน่วยงานภาคเอกชน ซึ่งมาจากสถานประกอบการ โดยมีบทบาทสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในการพัฒนาชุมชน และสานต่อในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของประชาชนในพื้นที่

จากปัจจัยสำคัญของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ดังกล่าว หากได้ปฏิบัติงานและทำกิจกรรมของชุมชนโดยยึดหลักของการทำงานที่มีความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership) หลักของการมีส่วนร่วม (Participation) และหลักของความสามารถในการดำเนินงาน (Performance) นั้น จะทำให้สามารถช่วยสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนในชุมชนให้มีความพร้อมกันการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน (State for Education and Employment, 1998)

สุกฤตา จันทรวิมล (2545) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หลังปี พ.ศ. 2545 ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และเสนอแนวทางการจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สำหรับองค์กรปกครองท้องถิ่นหรือองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อใช้ดำเนินงานด้านการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยกำหนดขอบเขตประชากรเป็นคณะกรรมการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนดีเด่น ปี 2544 จำนวน 6 แห่ง ผลการศึกษาพบว่า สภาพการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนด้านการบริหารจัดการมีการแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้เพื่อกำหนดแผนการปฏิบัติงาน ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และบุคลากรประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนซึ่งส่วนใหญ่มาจากการคัดเลือกและแต่งตั้งโดยศูนย์บริการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ โดยมีคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้ความเห็นชอบ ด้านการให้บริการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีการจัดกิจกรรมตามความต้องการของชุมชนซึ่งได้จากการสำรวจ ในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมน้อย แต่ในบางแห่งมีการรวมกันเป็นกลุ่มเพื่อขอให้จัดการอบรมส่งเสริมความรู้ในการประกอบอาชีพหลักและการหารายได้เสริม ด้านการพัฒนาอาคารสถานที่ได้มีความพยายามที่จะให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดูแล บำรุงรักษา โดยสร้างความผูกพันเป็นเจ้าของร่วมกัน สำหรับแนวทางในการจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน พบว่าผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการศึกษามีส่วนช่วยผลักดันให้การดำเนินการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประสบความสำเร็จ การสำรวจข้อมูลความต้องการของชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องดำเนินการอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนงาน ควรมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาของชุมชนให้เหมาะสม และพบว่า ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อชุมชนที่เหมาะสมเนื่องจากชุมชนได้มีส่วนร่วม

มาก ประชาชนได้มีแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

ประสิทธิ์ นิมจินดา และคณะ (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้เศรษฐกิจชุมชน : กรณีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโพธิ์มี โดยการวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายอยู่ 3 ประการ คือ 1) เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวความคิด ค่านิยม ภายในชุมชนโพธิ์มี โดยให้ชุมชนได้มองเห็นปัญหาสาธารณะร่วมกัน และเกิดการร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน 2) เพื่อให้ชาวชุมชนโพธิ์มีได้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชนของตน โดยที่กลุ่มเหล่านี้สามารถดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และมีการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับภาครัฐ และภาคเอกชน 3) เพื่อให้กลุ่มอาชีพตามเป้าหมายสามารถบริหารจัดการองค์กรของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพความต้องการและสภาพของท้องถิ่นของชุมชนโพธิ์มี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินผลวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการตามกลุ่มกิจกรรมในชุมชนโพธิ์มี หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 19 ตำบลนาสีนวน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม คือ กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และแปรรูปผลิตภัณฑ์ จำนวน 40 คน กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง จำนวน 20 คน และกลุ่มเลี้ยงจิ้งหรีดและแปรรูปขนม จำนวน 20 คน และผู้นำ ผู้รู้ในชุมชนจำนวน 22 คน เครื่องมือและเทคนิคที่ใช้ คือ ตัวชี้วัดองค์กรชุมชนซึ่งปรับปรุงจากโครงการอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหม่อนน้ำเกลี้ยงเวียงชัย และแบบสอบถามวัดความสำเร็จของโครงการ ซึ่งปรับปรุงมาจากสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม การประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชุมกลุ่มย่อย การฝึกอบรม และศึกษาดูงาน รวม 11 กิจกรรม ระยะเวลาในการดำเนินงาน 12 เดือน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

1) กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้เศรษฐกิจชุมชน : กรณีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโพธิ์มี ที่คณะผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยได้ส่งเสริมและร่วมดำเนินการ ในกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ จำนวน 11 กิจกรรม ระยะเวลา 12 เดือน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกในการทำงานแบบมีส่วนร่วม ในระดับชุมชนและกลุ่ม มีการทบทวนแผนชุมชน เพื่อระดมพลังสมองในการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะความยากจนต้องมีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างงานในอาชีพเสริม แลกเปลี่ยนเรียนรู้และรู้จริงในสิ่งที่กลุ่มสมาชิกสนใจ มีรายได้เพิ่มขึ้น จัดทำแผนงานโครงการของแต่ละกลุ่ม แผนธุรกิจของกลุ่มที่ส่งผลต่อการปฏิบัติจริงตามศักยภาพของกลุ่มสมาชิกโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนและคณะผู้วิจัย ที่ผ่านกระบวนการพบปะ พูดคุย ประชุม สัมมนาตามประเด็นสาธารณะของชุมชน มีการดำเนินงานร่วมกันทั้งระบบการบริหารจัดการกลุ่ม การเพิ่มทักษะในการผลิต พัฒนาศักยภาพของกลุ่มสมาชิกโดยการฝึกอบรมและศึกษาดูงาน

เกิดกิจกรรมกลุ่มที่ต่อเนื่องประสานความร่วมมือจากคนในชุมชนและนอกชุมชน มีการติดตามผลจากคณะผู้วิจัยเป็นข้อมูลสะท้อนกลับปรับปรุงแผนงานและลงมือปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ การดำเนินงานส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิด ค่านิยม ของชุมชน ในการเพิ่มมูลค่าทางการเกษตรตามประเด็นสาธารณะที่ตนเองสนใจและต้องการร่วมกลุ่มกิจกรรมในลักษณะการทำงานแบบมีส่วนร่วม มีข้อมูล ข้อความรู้ และร่วมปฏิบัติจริง เกิดองค์ความรู้ ตามประเภทกิจกรรมในการดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรม เห็นได้ชัดเจนในกลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและแปรรูปผลิตภัณฑ์

2) ชุมชนมีความพร้อมในการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยมองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและชุมชนทั้งระยะสั้น และระยะยาว เพื่อส่งผลต่ออนุชนรุ่นหลัง มีการรวมกลุ่มกิจกรรม โดยเริ่มตั้งแต่การคิด การวิเคราะห์สถานการณ์ การแก้ไขปัญหา การลงมือปฏิบัติ และการปรับปรุงพัฒนางานให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งมีกลุ่มเกิดขึ้นในลักษณะประชาคมจำนวน 3 กลุ่ม เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นใหม่จำนวน 3 กลุ่ม เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นใหม่ จำนวน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และแปรรูปผลิตภัณฑ์ มีสมาชิกจำนวน 65 คน กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง มีสมาชิกจำนวน 51 คน และกลุ่มเลี้ยงจิ้งหรีดและแปรรูปขนม มีสมาชิกจำนวน 52 คน ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายที่วางไว้ โดยแต่ละกลุ่มมีการทำงานเป็นระบบมากขึ้นกว่าก่อนการดำเนินงานตามโครงการ อย่างไรก็ตามยังขาดทั้งการบริหารจัดการกลุ่ม การผลิต การตลาด การเงินและบัญชี ซึ่งแต่ละกลุ่มมีการทำงานแบบมีส่วนร่วม โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ในระดับหนึ่ง หากมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องเป็นบทเรียนที่จะส่งผลต่อการสร้างกลุ่มที่เข้มแข็งได้

3) กลุ่มอาชีพแต่ละกลุ่ม สามารถที่จะบริหารจัดการกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพตามศักยภาพของกลุ่ม ความมุ่งมั่นของกลุ่มสมาชิกซึ่งมีความสนใจ ความต้องการที่แตกต่างกันไปตามสภาพของท้องถิ่น โดยแต่ละกลุ่มมีสภาพความสำเร็จของการดำเนินงานดังนี้ 1) ด้านปัจจัยในการทำงาน แต่ละกลุ่มมีวัตถุประสงค์ของโครงการที่ชัดเจน มีแผนการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมและปฏิบัติได้ มีพื้นที่ดำเนินการที่เป็นเป้าหมายอย่างครอบคลุม 2) ด้านกระบวนการดำเนินงาน แต่ละกลุ่มให้สมาชิกและคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบ สะท้อนกลับเพื่อปรับปรุงพัฒนางานเกิดกลุ่มที่ได้ดำเนินงานกิจกรรมเป็นไปตามแผนงานโครงการของแต่ละกลุ่มที่วางไว้ และมีการปรับแผนการดำเนินงานให้ยืดหยุ่นสอดคล้องกับปัจจัยที่มีอยู่ มีการประสานความร่วมมือจากภายนอกเพื่อส่งเสริมให้มียุทธศาสตร์ดำเนินการ ตลอดทั้งการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มสมาชิก องค์กร โดยการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน เห็นช่องทางในการดำเนินการต่างๆ เพื่อดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ 3) ด้านผลผลิตของการดำเนินงาน มีการบริหารจัดการกลุ่มชัดเจน จะเห็นได้ชัดจากการระดมทุนเพื่อส่งผลกระทบต่อความเป็นเจ้าของในกิจกรรมสาธารณะของ

ชุมชน ซึ่งมีการบริหารจัดการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ การผลิต และการวางแผนด้านการตลาด สามารถแสวงหาความร่วมมือจากภายในชุมชน และภายนอกชุมชนได้ เช่น จากองค์การบริหารส่วนตำบลนาสีนวน ศูนย์บริการการศึกษาอำเภอกันทรวิชัย ศูนย์ขยายพันธุ์หม่อนไหมที่ 4 ขอนแก่น เป็นต้น เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ตามประเภทกิจกรรม เช่น เครือข่ายอินแปง เครือข่ายบ้านน้ำเกลี้ยงเวียงชัย เป็นต้น มีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนบทเรียน ส่งผลให้เกิดความสามัคคีและความมั่นใจในการดำเนินงานของกลุ่ม ถึงแม้โครงการวิจัยจะเป็นระยะเริ่มต้นแต่เกิดผลกระทบทำให้กลุ่มสมาชิก ผู้นำ ผู้รู้ ในชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะตามประเด็นต่างๆ ในการแก้ปัญหา ปรับปรุงพัฒนางานกิจกรรมร่วมกัน สามารถใช้ความรู้ เสริมสร้างทักษะอาชีพต่างๆ แก่กลุ่มและชุมชนตามที่ตนเองสนใจ และต้องการ เป็นการพัฒนากลุ่มชุมชนแบบองค์รวมและรอบด้าน

งานวิจัยในต่างประเทศ

บราวน์ (Brown, 1990, pp.171-181. อ้างถึงใน กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538, ข หน้า 6) กล่าวถึงศูนย์การศึกษาชุมชนแห่งชาติ สหรัฐอเมริกา ที่เมืองฟลินท์ มลรัฐมิชิแกน ซึ่งตั้งที่บริษัทเจเนอรัล มอเตอร์ส (General Motors) และจัดการศึกษาชุมชนสมัยใหม่ เมื่อปี ค.ศ.1935 โดยแรกเริ่มเน้นการจัดโปรแกรมการศึกษาด้านพลานามัย การพักผ่อนหย่อนใจ การศึกษาผู้ใหญ่เพื่ออบรมครูในโรงเรียน ต่อมาโรงเรียนในโครงการได้ปรับสภาพมาเป็นโรงเรียนชุมชนซึ่งจัดกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการของชุมชน ขณะเดียวกันก็สร้างผู้นำชุมชนโดยร่วมดำเนินงานกับมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นมิชิแกน ขยายเป็นศูนย์การศึกษาชุมชนที่จัดฝึกอบรมและเผยแพร่งานการศึกษาชุมชน โดยมีหลักการให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการผลักดันงานของชุมชน ผู้นำชุมชนต้องดำเนินงานในหลายรูปแบบ ศูนย์มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชน ผู้ที่เข้ารับการอบรมจะต้องผ่านการประเมิน คือ การประเมินตนเองด้านความรู้ความเข้าใจงานการศึกษาชุมชน รู้แหล่งความรู้ของหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ถึงหน่วยงานอื่นๆ และเครือข่ายการศึกษาชุมชนของตนเอง และจะมีการประเมินการดำเนินงานของบุคคลนั้นหลัง 6 เดือน เพื่อดูว่าสามารถนำไปใช้กับสภาพชุมชนของตนหรือไม่

วัตต์ (Watts, 1990, อ้างถึงใน กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538, ข หน้า 6) กล่าวถึงศูนย์พัฒนาการศึกษาชุมชน (Community Education Development Center) ในประเทศอังกฤษ ซึ่งตั้งในปี ค.ศ. 1977 เพื่อดำเนินงานพัฒนาชุมชน จัดฝึกอบรม วิจัยและเผยแพร่งานการศึกษานอกโรงเรียน โดยดำเนินงานในลักษณะโครงการจัดประชุมสัมมนาเพื่อช่วยเหลือผู้ดำเนินงานด้านพัฒนาชุมชน จัดการความรู้ด้านการพัฒนาชุมชนแก่เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ทำงานประสานกับองค์กรภาครัฐ เอกชน มหาวิทยาลัย มูลนิธิต่างๆ เพื่อหาแนวทางการพัฒนางาน

พัฒนาชุมชนของประเทศและต่างประเทศ ในปัจจุบันศูนย์เน้นการประชุมสัมมนา อภิปรายเกี่ยวกับงานชุมชน ศึกษาเผยแพร่งานวิจัย สัมมนางานการศึกษาชุมชน ขยายเครือข่าย จัดอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรให้กับโรงเรียน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองโดยการจัดการศึกษาและกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน

มิอุระ และคนอื่นๆ (Miura and others, 1992, อ้างถึงใน กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538, ข หน้า 8) กล่าวถึง ศูนย์ชุมชน (Community Center) ของญี่ปุ่น ซึ่งตั้งที่ศาลาประชาคม (Citizen's Public Hall) ทำหน้าที่ส่งเสริมกิจกรรมทางการศึกษาและวัฒนธรรมในชุมชน โดยมีห้องสมุด ห้องเล่นกีฬา ห้องเรียน ฯลฯ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมต่างๆ อาทิ ปาฐกถา อภิปราย บรรยาย สาธิต นิทรรศการ ภาพยนตร์ กีฬา เป็นต้น ดำเนินงานโดยคณะกรรมการการศึกษาท้องถิ่น จัดทำธนาคารข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ทะเบียนกลุ่มอาสาสมัคร จัดทำระบบเครือข่ายห้องสมุด (Library Information Network System) จัดศูนย์บริการที่ปรึกษาการเรียนรู้อื่นๆ (Library Consultation Service) และอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อื่นๆ ของคนในชุมชน โดยจัดในลักษณะของการให้สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ ซึ่งจะให้ข้อมูลต่างๆ อาทิ แหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน กิจกรรมกลุ่ม โปรแกรมการเรียนทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน และการสอบเทียบ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าศูนย์การเรียนรู้อื่นๆมีลักษณะการดำเนินงานแตกต่างกันหลากหลายรูปแบบ แต่มีหลักการที่สำคัญคล้ายกันบางประการ กล่าวคือเป็นศูนย์บริการชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อื่นๆ การพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน สำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้ขอสรุปเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้อื่นๆของชุมชนตำบลโคกโคเต้มา คือ ศูนย์การเรียนรู้อื่นๆชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้อื่นๆเป็นห้องเรียนของชุมชน สำหรับถ่ายทอดองค์ความรู้ และเป็นต้นทุนสำคัญในการพัฒนา แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง อันนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็ง และสุขภาวะในชุมชนได้อย่างยั่งยืน ผู้เรียนจะต้องนำความรู้ที่ได้มาทำการวิเคราะห์ (Analysis) และสังเคราะห์ (Synthesis) ได้ด้วยตนเองเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และสังคมได้อย่างเป็นสุข หากบุคคลสามารถทำได้ตามขั้นตอนดังกล่าว นั้นหมายถึงการบรรลุเป้าประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้อื่นๆในการเป็นแหล่งวิทยาการในการเรียนรู้อื่นๆตลอดชีวิตของประชาชนอย่างแท้จริง